AWN

2015

JAAROVERZICHT

AWN-Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie

AWN

Archeologie als *passie* voor iedereen

JAAROVERZICHT

2015

AWN – Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie

Afbeelding omslag: Grondboring Zwet bij Vlaardingen (Leen Zuydgeest)
Deze pagina: afdeling 20

Inhoudsopgave

1 AWN - Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie 3
1.1 Passie voor archeologie 3
1.2 Nieuw in 2015 3
1.3 Westerheem 5
1.4 Publicaties van afdelingen 7
1.5 Website en sociale media 7
2 Bijdragen aan archeologische kennis 8
2.1 Uitwerken oud onderzoek en collecties 8
2.2 Assistentie bij AMZ-onderzoek 9
2.2.1 De AMZ-cyclus 9
2.2.2 Informatie voor bureauonderzoek 10
2.2.3 Assistentie bij veldverkenningen, booronderzoek en begeleiding 10
2.2.4 Assistentie bij proefsleuven en opgraven 11
2.2.5 Assistentie bij vondstverwerking 14
2.2.6 Ervaringen assistentie AMZ onderzoek 14
2.3 AWN projecten 16
2.3.1 Zelf het veld in 16
2.3.2 Veldverkenningen en metaaldetectie 16
2.3.3 Waarnemingen 19
2.3.4 Booronderzoek 22
2.3.5 Bodemradar 24
2.3.6 Gravend onderzoek 25
2.3.7 Archeologisch onderzoek onder water 28
2.3.8 Bouwhistorisch en historisch onderzoek 30
3 Ambassadeurs van de archeologie 31
3.1 Jeugdeducatie 31
3.1.1 Lessen voor basisscholen 31
3.1.2 Educatiepakketten 32
3.1.3 Veldactiviteiten voor de jeugd 32
3.1.4 Activiteiten voor voortgezet onderwijs 33

3.2 Publieksactiviteiten 33
3.2.1 Lezingen 33
3.2.2 Tentoonstellingen en andere presentaties 34
3.2.3 Nationale Archeologie Dagen 37
38
38
3.2.4 ArcheoHotspots 38
3.2.5 Regionale evenementen en Open Monumentendag 39
3.2.6 Landelijke evenementen 40
4 Partner voor behoud en bescherming 42
4.1 Samenwerken met andere erfgoedorganisaties 42
4.2 Partner van gemeenten en provincies voor het archeologiebeleid 44
4.3 Belangenbehartiger en waakhond 45
4.4 Bescherming en onderhoud monumenten 48
4.5 Belangenbehartiging landelijk 50
5 Educatie van vrijwilligers 51
5.1 Lezingen en excursies 51
5.2 Basiscursus 51
5.3 Overige cursussen door afdelingen 52
5.4 Deskundigheidsbevordering landelijk 53
5.5 Veldwerk-week Nederland 54
5.6 Veldwerk-weken buitenland 54
De Afdelingen 58

1 AWN - Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie

1.1 Passie voor archeologie

De AWN heeft in 2015 1866 leden. Zij delen hun passie voor archeologie. Leden geven daar op heel uiteenlopende wijzen invulling aan. Dit jaaroverzicht laat dat zien. Onze kernactiviteiten zijn:

- bijdragen aan kennis over het archeologisch erfgoed;
- die kennis uitdragen als ambassadeurs van de archeologie en daarmee de betrokkenheid van de bevolking bij archeologie versterken;
- belangenbehartigen voor bescherming van het bodemarchief en zorg voor behoud en beheer.

AWN is regionaal georganiseerd in 24 afdelingen. Afdelingen verschillen enorm in omvang, aantal leden en regionale omstandigheden. Ze hebben hun eigen activiteiten, speerpunten en tradities en rapporteren daar zelf over in hun eigen jaarverslagen. Dit landelijk jaaroverzicht is daar een samenvatting van. Het jaaroverzicht vermeldt de afdelingen met hun nummer. In de bijlage is te vinden welke naam bij welk nummer hoort. Het zijn de gegevens van 21 afdelingen. Twee afdelingen zijn al enige tijd slapend en een derde afdeling was dit jaar om andere redenen niet actief.

Afdelingen zijn regionaal georganiseerd, veelal rond één stad. Binnen de grotere afdelingen zijn vaak lokale archeologische werkgroepen actief met hun eigen werkgebied en activiteiten. We tellen in 2015 in totaal 67 lokale werkgroepen. Die werkgroepen zijn in veel gevallen onderdeel van een historische vereniging of heemkundekringen, enkele leden en/of de vereniging is aangesloten bij de AWN. Hun activiteiten zijn opgenomen in dit jaaroverzicht, voor zover die door afdelingen zijn gemeld.

De afdelingen 1, 2, 11 en 16 hebben een afzonderlijke werkgroep voor onderwater archeologie, tevensmaken deze deel uit van de Landelijke Werkgroep Archeologie Onder Water (LWAOW).

1.2 Nieuw in 2015

Vorig jaar hebben we voor de eerste keer een jaaroverzicht uitgebracht en dat maakt, heel voorzichtig, een vergelijking mogelijk. Voor eigen AWN-veldactiviteiten zijn er geen grote verschillen. Er is wel een duidelijke toename in het assisteren bij professioneel onderzoek, wat zal

samenhangen met toenemende bouwactiviteiten. Archeologische begeleiding is in 2015, zo blijkt uit de Erfgoedmonitor, beduidend vaker toegepast en dat spreekt ook uit onze gegevens over het assisteren bij begeleiding.

Nationale Archeologiedagen (afd. 15).
Foto: Henk Rebel.

De meest opvallende verschillen liggen bij publieksactiviteiten. We hebben dit jaar volop geparticipeerd in nieuwe initiatieven zoals de ArcheoHotspots en de Nationale Archeologie Dagen. De afdelingen 11, 17 en 23 betrokken een nieuwe werkruimte en alle drie zien betere publieke toegankelijkheid als een belangrijke verbetering. Opvallend is de toename van publieke deelname bij graafwerkzaamheden, vooral van schoolklassen. Soms door AWN-afdelingen zelf georganiseerd, soms voor bedrijven met hulp van de AWN. De voorbeelden zijn te lezen in hoofdstuk 3.

Excursie naar Atlantic Wall Terschelling (afd. 1).
Foto's : Fred van de Beemt.

Nieuw is ook de toenemende aandacht voor Conflictarcheologie en dan met name voor de Tweede Wereldoorlog. In afdeling 16 is al enige tijd een werkgroep WO II actief. In afdeling 17 is dit jaar is dit jaar ook een dergelijke werkgroep ontstaan. De afdelingen in de kustregio's denken mee over de archeologie van de Atlantic Wall. Afdeling 1 doet al enige tijd onderzoek naar Kamp Westerbork. Afdeling 23 heeft met behulp van een bodemradar loopgraven uit WO II onderzocht. De veldwerkweek van AWN gaat komend jaar mogelijk besteed worden aan onderzoek van bunkers op Ameland.

Speciaal vermeldingswaardig is de toekenning op 16 juni van de Zilveren Anjer van het Prins Bernard Cultuurfonds aan Herman Lubberding voor zijn verdienste als vrijwilliger. Herman Lubberding is oud AWN-voorzitter en oud-voorzitter van afdeling 18.

Zilveren Anjer voor Herman Luberding).
Foto: RVD.

1.3 Westerheem

Westerheem is het landelijk verenigingsblad. Het verschijnt zes maal per jaar. Het blad richt zich op archeologievrijwilligers en beroepsarcheologen en verbindt beiden. In het tijdschrift komt een breed scala aan onderwerpen aan bod: rapportages van onderzoek, een overzicht en bespreking van recente archeologische publicaties en nieuws uit de vereniging en afdelingen.

Een keur aan betrokken auteurs bracht kleur in het blad en hielp de redactie in haar streven om vooral de mens centraal te stellen, want archeologie gaat immers over mensen. Een goed voorbeeld is het artikel van Henk Sloots (p. 236-239), die al zijn vondsten binnen en rond zijn

kleine dorpje Ried zorgvuldig vastlegde en daar in 30 jaar tijd onder meer een hoeveelheid Romeinse munten oppiepte waar veel rijke Romeinse vindplaatsen in onze zuidelijke landshelft bij lange na niet aan toekomen. De oprechte amateur, ook met een detector kan dat!

Opvallend in jaargang 64 was het omvangrijke afdelingsnummer van de afdeling Noord-Nederland, met daarin waardevolle artikelen die we in de toekomst zeker weer zullen tegenkomen in literatuurverwijzingen van boeken en artikelen, zoals het stuk van Heinsbroek en Ter Brugge (Middeleeuwse zandstenen sarcofagen, p. 250-261), de bijdrage van Kortekaas ('Omzien en doorzien', p. 321-338) en het artikel van Kuiper en Spek ('De Middeleeuwse uithof Terheijl', p. 309-320). In het oog springende bijdragen aan Westerheem waren in 2015 verder onder meer het artikel van Kropff over het West-Nederlandse limesgebied aan het eind van de 3e eeuw (p. 178-188), dat van Cordfunke over datering van Middeleeuwse baksteen (p. 189-196) en dat van Bartels en Gerritsen over Deens slibversierd aardewerk uit Husum (p. 14-20).

Ook rubrieken als Rondom de Stad en Cold Cases zorgden in 2015 voor de aantrekkelijke presentatie van een aantal bijzondere onderwerpen en Evert van Ginkel bleef verrassen met zijn vaste column. De literatuurrubrieken, het Verenigingsnieuws en Werk in Uitvoering maakten Westerheem als verenigingsblad het afgelopen jaar compleet.

Ten slotte: eind 2015 trad een nieuwe hoofdredacteur van Westerheem aan: William ten Brink nam het stokje over van Akke de Vries, die vijf jaar leiding gaf aan de redactie.

In de redactievergadering van december 2015 droeg Akke de Vries (l) het hoofdredacteurschap over aan William ten Brink.
Foto: Jan Coenraadts

1.4 Publicaties van afdelingen

Afdelingen publiceren ook zelf veel. Twaalf afdelingen hebben een eigen nieuwsbrief. Die verschijnt 1 tot 8 keer per jaar. In 2015 zijn totaal 71 nieuwsbrieven uitgebracht met per brief 50 tot 250 geadresseerden. Afdeling 9 heeft samen met lokale werkgroepen een eigen tijdschrift, Poldergeest. Het verschijnt twee keer per jaar. Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van een van die lokale werkgroepen, de Stichting Regionale Archeologie Gheestmanambocht (RAG) is er een extra dik jubileumnummer uitgegeven. Op 13 juni 2015 is dit jubileumnummer feestelijk gepresenteerd en uitgereikt aan de burgemeester van de gemeente Langedijk.

Zes afdelingen hebben onderzoeksrapporten uitgebracht van hun veldwerkactiviteiten. Afdeling 7 publiceerde het verslag van een noodopgraving 'Archeologie van Molenslag'. 'Ter Heijde, gemeente Westland' en 'Een Ottoonse fibula van Solleveld, gemeente Westland' door Bert van der Valk.

Afdeling 18 bracht een hele reeks rapporten uit over bouwhistorisch onderzoek
Bij afdeling 13, Naerdincklant, zijn drie exemplaren verschenen van het regionaal archeologisch tijdschrift Archeologica; over artefacten, erfgoededucatie en het Gooi in de Vroege Middeleeuwen.

Meer informatie over deze publicaties is te vinden op de websites van de afdelingen.

Afdelingen laten hun stem ook horen via publicaties in regionale bladen en tijdschriften van andere erfgoedorganisaties. Afdeling 17 kreeg aandacht op radio en tv voor activiteiten in Ede. Afdeling 10 (Zeeland) geeft informatie in de toeristenkrant. Bij afdeling 13 zijn in 2015 twee promotiefilmpjes verschenen, die we op hun Youtube kanaal hebben gepubliceerd.

1.5 Website en sociale media

De nieuwe landelijke website is in 2015 'live' gegaan. Tegelijk is gestart met het verbinden van de sites van de afdelingen onder de nieuwe site. Ook de AWN facebook pagina's hebben een verbeterslag ondergaan. De website wordt meer gebruikt voor het officiële landelijke uithangbord van de AWN , terwijl de facebook sites meer het snelle en minder formele nieuws brengen. Via de gesloten facebook pagina kunnen leden kennis uitwisselen met elkaar. De

nieuwsredactie zorgt voor het bijhouden van de nieuwssites, terwijl een team van 2 specialisten de site technisch onderhoudt. De WG PR&C zorgt voor de inhoud en vormgeving van de sites.

Verder is de AWN landelijk actief op Twitter en LinkedIn.

2 Bijdragen aan archeologische kennis

2.1 Uitwerken oud onderzoek en collecties

Veel vondstmateriaal uit het verleden is niet of beperkt onderzocht. Het is materiaal uit eerdere veldactiviteiten van afdelingen, maar ook in depots van gemeenten, provincies en musea ligt nog veel materiaal te wachten op nader onderzoek. Vijftien afdelingen hebben ook in 2015 ontelbare uren besteed aan het (opnieuw) sorteren, analyseren, beschrijven, tekenen en mogelijk restaureren van die collecties. Zij melden in totaal 48 langlopende projecten waar per werkavond vijf tot twintig vrijwilligers mee doende zijn. De meeste projecten vinden plaats bij gemeentelijke diensten en depots. Vier afdelingen assisteren in het provinciaal depot. Afdeling 6 doet ook veel restauraties voor de provincie. Inmiddels zijn enkele fraai ogende kannen en kruiken klaargemaakt voor expositie.

Depot Bergen op Zoom
Foto: WG deskundigheidsbevordering

Sinds enige jaren assisteert een aantal leden van afdeling 16 bij een promotieonderzoek. Het onderzoek maakt deel uit van het NWO-project ‘Charlemagne’s Backyard. Rural Society in the Netherlands in the Carolingian Age’. De AWN-leden helpen bij het sorteren, determineren, puzzelen en plakken van de vondsten die zijn gedaan tijdens een opgraving in 1996 en 1998 op het Kelfkensbos in Nijmegen.

Afdeling 23 onderzoekt samen met het gemeentelijke erfgoedteam opnieuw de vondsten uit de gracht van het kasteel van Eindhoven. Dit jaar is het witbakkend aardewerk opnieuw geanalyseerd met als doel inzicht te krijgen in het aardewerkgebruik van de bewoners van het kasteel.

Veel vondsten liggen nog bij particulieren. Enkele afdelingen zoeken actief contact met particulieren om deze collecties om voor de toekomst 'veilig te stellen'. Afdeling 3 kon drie collecties in ontvangst nemen. Werkgroep Baduhenna (afd. 9) kreeg voor hun museum een nieuwe sikkel in bruikleen en constateert dat het door bezoekers aangeboden eigen archeologisch materiaal voor het depot dit jaar weer is toegenomen. Bijzondere voorwerpen krijgen een plaatsje in de vitrines.

Aan de werkgroep Erp (afd. 23) werd een daar gevonden Laat-Neolithische intacte (ongebruikte) vuurstenen Flint-Ovalbeil-bijl overgedragen

2.2 Assistentie bij AMZ-onderzoek

2.2.1 De AMZ-cyclus

AMZ staat voor Archeologische MonumentenZorg en deze term wordt gebruikt voor het verplichte onderzoek bij ruimtelijke plannen. De AMZ-cyclus volgt een vast stramien. Het begint met een bureauonderzoek om de archeologische verwachting te specificeren. Vervolgens wordt via veldverkenningen, booronderzoek en/of proefsleuven een mogelijke vindplaats nader gekarteerd en zo gewaardeerd. Op basis daarvan neemt het bevoegd gezag een selectiebesluit. Bij een positief besluit waarbij de vindplaats niet in de bodem bewaard kan blijven, vindt een opgraving plaats of een begeleiding van de graafwerkzaamheden.

AWN workshop boren (afd. 11).
Foto: afdeling 11.

Booronderzoek, proefsleuven graven en opgravingen mogen alleen worden uitgevoerd door archeologische diensten en bedrijven met een opgravingsvergunning. Assistentie van vrijwilligers kan worden ingeroepen voor activiteiten die anders niet of veel beperkter zouden kunnen worden uitgevoerd. Inzet van vrijwilligers heeft een maatschappelijk doel. Lokaal aanwezige kennis wordt benut en het versterkt de publieke betrokkenheid. Afdelingen zien de vraag om assistentie toenemen.

2.2.2 Informatie voor bureauonderzoek

Dit jaar is door negen afdelingen en bij 67 projecten lokale kennis aangeleverd voor bureauonderzoek. Dat zijn beduidend meer projecten dan vorig jaar (toen 35). Verzoeken om informatie bij bureauonderzoek komen het meest voor bij lokale werkgroepen in kleine gemeenten. Gemeenten zelf spelen hierbij een belangrijke rol. Zij stellen het raadplegen van lokale vrijwilligers als voorwaarde. Werkgroepen signaleren echter ook dat bij veel onderzoeken hun kennis niet is benut en dat ze soms wel erg weinig tijd krijgen om de informatie te verzamelen

2.2.3 Assistentie bij veldverkenningen, booronderzoek en begeleiding

Door zeven afdelingen is assistentie verleend bij een of meer van deze werkzaamheden. In totaal bij 24 en dat zijn er heel wat meer dan vorig jaar (6 projecten). Vooral assistentie bij begeleiding is fors toegenomen wat spoort met de landelijke tendens van meer begeleiding als onderzoeksmethode. Meestal gaat het om één of enkele vrijwilligers die assisteren. Afdeling 23 assisteerde bij de begeleiding van beekherstel. Bij de sloop van huizen en winkelpanden langs de Oude Rijn vond mede op verzoek van de afdeling 6 een archeologische begeleiding plaats. Dit leidde uiteindelijk tot een opgraving en die leverde verrassende inzichten op in de bewoning aan de Lage Zijde. Deze bleek terug te gaan tot boerderijen uit de 14^{e} en mogelijk zelfs 13^{e} eeuw.

AMK terrein Ramelerveld afd. 18

Op het AMK-terrein aan de Haansweg in Ramele heeft al eerder een verkennend booronderzoek plaatsgevonden naar een omgracht complex met spiekerbelt uit de Middeleeuwen. Het terrein is in 2009 afgeplagd, zodat de bovenste laag al was verwijderd. Het Waterschap Salland heeft een terrein blootgelegd en een vijver gegraven naast de Rameler vloedgraven. De graafwerkzaamheden zijn gevolgd door RAAP en de AWN-werkgroep Raalte. Het zand uit de vijver is in en naast het water onderzocht. Zoals verwacht werd zijn er geen vondsten gedaan.

Onderzoek baggerspecie, afd. 19

In september is de hoefijzervormige gracht van de Hondeborg uitgebaggerd en werd de afdeling door de regionale archeoloog gevraagd om aanwezig te willen zijn en de baggerspecie te onderzoeken op vondsten.

Er werden geen vondsten gedaan uit de oudst bekende periode van de Hondeborg (werd al genoemd in 1333) maar vooral eind 18e en 19e eeuws en recent materiaal (veel Sfinx en Petrus Regout). Een selectie van de vondsten zal permanent worden tentoongesteld in de bij de Hondeborg gelegen zg. pleisterplaats waar veel toeristen een stop maken op hun fiets-of wandeltochten.

AWN opgraving Hondeborg (afd. 19).
Foto: afdeling 19.

2.2.4 Assistentie bij proefsleuven en opgraven

AWN-leden uit 16 afdelingen hebben meegewerkt bij proefsleuven en opgravingen, in 62 projecten. Dat is voor het aantal projecten ook een toename (40 vorig jaar). De Archeologische Werkgroep Gorinchem (afd, 11) heeft bij het maken van een proefsleuf om de stadsmuur te traceren, Hollandia archeologen geassisteerd. De stadsmuur is niet aangetroffen.

Voor de Archeologische Werkgroep Schagen (afd. 9) is een van de hoogte punten in dit jaar de verkenning van de verbreding van provinciale weg, N241. De weg tussen Schagen en het Verlaat. Deze weg wordt van een tweebaansweg naar een vierbaansweg met fietspad gemaakt. Helaas of gelukkig gaat die daarmee over diverse archeologisch interessante spots heen. Er verdwijnen zelfs twee boerderijen en een woonhuis voor deze constructie. Op diverse plekken is meegekeken en gegraven.

Profielfoto van de oude weg onder de N241 (boven)
Verbreding oude weg (rechts) - (afd. 9).
Foto: afdeling 9.

Vermeldenswaardig is voor afdeling 16 de assistentie van AWN-leden bij de opgraving aan de Lange Baan, achter de Bastei (voorheen de Stratemakerstoren) in de Nijmeegse binnenstad.
In twee herfstachtige weken groeven leden van afdeling 17, geholpen door een aanzienlijk aantal geïnteresseerden uit Ede en directe omgeving, naar "de Erven van het vroege Ede" op het uitbreidingsplan Reehorst II in Ede. Er is een (redelijk) groot aantal scherven gevonden, van Bronstijd tot de 19de eeuw, vuursteen kling (mes), stukken maalsteen en een circa 6 meter diepe waterput gevormd uit een uitgeholde, 1,5 meter diameter, eiken boomstam.

Voorschoten-Deltaplein afdeling 6

In april-mei heeft Archeodienst een vlakdekkende opgraving uitgevoerd op het Deltaplein in het centrum van Voorschoten. Op dit terrein zijn sporen ontdekt van een mogelijk Prehistorische drenkplaats, bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen en veel sporen uit de Nieuwe Tijd. Zeven leden uit afdeling 6 heeft meegeholpen aan deze opgraving. De activiteiten betroffen veelal het couperen en leeghalen van sporen zoals afvalkuilen, greppels, paalsporen en waterputten. Het rapport van deze opgraving zal over enkele maanden verschijnen.
Na de opgraving kreeg de AWN-afdeling Rijnstreek nog toestemming om zelf een recente waterput nader te onderzoeken. Het ging om een gemetselde waterput, die vanaf het maaiveld nog 1,50 m de diepte in ging. Uit de waterput, die niet helemaal ontgraven is, kwam aardewerk tevoorschijn dat uit de negentiende en/of twintigste eeuw dateert. Op deze plaats heeft een herenhuis gestaan, waar deze put bij hoorde. Dit huis is begin jaren '70 gesloopt en daarna is er op deze plaats een bank gebouwd, die nu alweer gesloopt is om plaats te maken voor winkels en appartementen.

Enter, afdeling 19

In Enter werd begin tot half december een proefsleufonderzoek door SOB-research meteen al op de eerste dag, door het aantreffen van veel sporen ,uitgebreid tot een vlakdekkend onderzoek over de gehele oppervlakte van een aldaar te bouwen grote villa. Naast deze plaats is enige jaren eerder een bewoning uit de Romeinse tijd vastgesteld. Er werd door SOB-research een beroep gedaan om mee te helpen, met name bij het couperen van de aangetroffen (paal)sporen. Naast aardewerkscherven uit de Brons- en IJzertijd en Romeinse tijd werd een hutkom uitgegraven. In deze hutkom werden sporen aangetroffen van textielnijverheid, te weten een weefgewicht en twee gave (en een half) spinsteentjes. Ook werden buiten de hutkom tijdens het schaven van sporen fragmentjes gevonden van een draadfibula.

Proefsleufonderzoek Enter (afd. 19).
Foto: afdeling 19.

Loenen Dalenk, afdeling 18

In oktober 2015 voerde SOB-research samen met Hamaland Advies een prachtig onderzoek uit aan de Dalenk in Loenen. Vooraf leek dat al een veelbelovende plek, omdat bekend is dat er in de jaren 30 van de vorige eeuw een aantal Vroegmiddeleeuwse urnen is gevonden.

Op een kleine oppervlakte, net genoeg voor de nieuw te bouwen woning, werd een enorm aantal sporen gevonden, daterend uit de IJzertijd, Romeinse tijd en Middeleeuwen. Voor Apeldoorn erg aansprekend waren de resten van een erf uit de 9de -11de eeuw, met daarbij een aantal ijzerovens. Van de Vroegmiddeleeuwse ijzerwinning zijn in de gemeente Apeldoorn veel resten gevonden, vooral in de vorm van ijzerkuilen en slakkenhopen. Niet eerder werden bewoningsresten en ijzerovens uit deze periode samen gevonden en onderzocht. Overigens waren ook de vondsten uit de andere periodes, waaronder twee kringgrepels en een urn, spectaculair. Aan de opgraving werkten veel vrijwilligers mee, waaronder een flinke groep van de AWN-werkgroep. Maar ook de nieuwe bewoners droegen hun actieve steentje bij.

2.2.5 Assistentie bij vondstverwerking

Veertien afdelingen helpen bij de het uitwerken van vondsten uit recente opgravingen. Dat kan zijn zeven en wassen, nummeren en tellen, analyseren, tekenen en fotograferen, plakken en restaureren. Het betreft 27 projecten en wordt hoofdzakelijk ten dienste van gemeenten gedaan. Wel zien we dat enkele bedrijven een groep vrijwilligers aan zich binden voor vondstverwerking. Afdeling 23 buigt zich over het vondstmateriaal van een Karolingische pottenbakkersoven, opgegraven in 2014 in Beesre, België. In België bestaat geen organisatie van vrijwilligers, de regioarcheoloog van Turnhout heeft daarom de hulp ingeroepen van het Erfgoedhuis in Eindhoven.

Uitwerken vondsten in Erfgoedhuis Eindhoven (afd. 23).
Foto: Laurens Mulkens.

2.2.6 Ervaringen assistentie AMZ onderzoek

De meeste afdelingen kent een klein groepje actieve leden die regelmatig assisteren bij AMZ-onderzoek. Afdeling 16 is daar een uitzondering op. Zij hebben een goed omschreven ploeg van 'vaste opgravers', die door de veldwerkcoördinator wordt benaderd zodra er een verzoek tot assistentie binnenkomt. Vorig jaar is binnen die afdeling door 29 personen meegewerkt met gemeente en archeologische bedrijven. Bij afdeling 19 hebben tien personen geassisteerd bij opgravingen van professionele bureaus.

Er is in totaal geassisteerd bij 18 gemeentelijke diensten, twee regioarcheologen en 21 opgravingsbedrijven. Met RAAP hebben zeven afdelingen samengewerkt, met SOB research vier afdelingen. Met ADC en Hollandia is door drie afdelingen meegewerkt, met Archeoboor, Archeodienst, BAAC, IDDS en VuHSB steeds door twee afdelingen en met de overige bedrijven door één afdeling. Het kan per afdeling en bedrijf wel om meerdere projecten gaan.

Uitwerken uitgegraven grond RAAP (afd. 8)
Foto: Hilde van Wensveen

Alle afdelingen zijn positief over het samenwerken met gemeenten en bedrijven. Het levert voor hen werkervaring en materiaal kennis op. Nieuwe leden kunnen samen met de ervaren leden aan het werk en zo zelf ervaring opdoen. Afdelingen en werkgroepen kunnen, zeker bij vaste samenwerking, zelf ook gebruik maken van de expertise van de beroepsarcheologen.
Afdeling 20 is zeer te spreken over een AWN inzetplan van Vestiga, het is een voorbeeld voor andere bedrijven. Het plan lag op Reuvendagen ter inzage in de AWN-stand. Bij verschillende opgravingen zien we dat ook buurtbewoners mogen komen helpen. Het versterkt het publieksbereik en draagvlak voor archeologie.

Een kritisch geluid is dat beroepsarcheologen te vaak onvoldoende kennis hebben van de lokale situatie en er erg snel wordt gewerkt. Daardoor zouden sporen worden gemist. Juist daarom is meewerken door lokale vrijwilligers zinvol. Zij brengen hun kennis en ervaring in over de lokale situatie en kunnen werk doen dat anders niet gedaan zou worden.
Onderzoeksbureau RAAP schonk AWN 1700 rapporten. Afdeling 20 heeft die allemaal naar gemeente gesorteerd en onder de afdelingen verdeeld. Een werk van vele uren.

2.3 AWN projecten

2.3.1 Zelf het veld in

Het AMZ onderzoek is voorbehouden aan beroepsarcheologen. Met de invoering van de Wet archeologische monumentenzorg (2007) dachten beroepsarcheologen en amateurarcheologen zelf dat de rol van die laatsten grotendeels voorbij was. Inmiddels blijkt wel dat amateurarcheologen - vrijwilligers nog steeds onmisbaar zijn voor de archeologie. Menig AWN-er wordt lid omdat zij zelf actief aan archeologie willen doen en de sensatie willen om 'het verleden aan te raken'. Die mogelijkheden zijn er gelukkig nog genoeg en afdelingen kunnen die mogelijkheden zelf mede scheppen. Niet-gravend onderzoek zoals veldverkenning en waarnemen kan, met toestemming van de grondeigenaar, vrij worden gedaan. AWN-ers zoeken ook nieuwe mogelijkheden voor niet gravend onderzoek, zoals bodemradar. Zelfstandig opgraven als AWN is ook nog altijd mogelijk op vrijgegeven terreinen en bij noodopgravingen. De volgende paragraven laten zien wat er in 2015 aan eigen projecten is gerealiseerd.

2.3.2 Veldverkenningen en metaaldetectie

Veldverkenningen en metaaldetectie gaan vaak samen. In de rapportages uit de afdelingen zijn ze niet altijd goed te scheiden en daarom vatten we ze samen.

Dertien afdelingen melden veldverkenningen met 44 projecten. Die omvatten meestal één of twee dagen per project. Maar er zijn ook grotere projecten. Afdeling 1 heeft in het project Slag van Nordhorn de veldverkenning samen met DDA gedaan. Afdelingen 7 en 10 monitoren regelmatig enkele vaste gebieden. Afdeling 10 combineert dat in Oud-Rilland met rondleidingen. Het door afdeling 18 vorig jaar gestarte project Veldkartering Hamaland loopt nog door. In oktober heeft een grote groep AWN-ers een akker aan de Rozendaalseweg in Terwolde onderzocht. Deze akker leverde relatief veel aardewerk (ca. 100 stuks) uit de 11de – 13de eeuw op (Paffrath, Pingsdorf, Proto-steengoed).

Veldverkenning Schouwen-Duiveland (afd. 7)
Foto: Dick Bakkenes.

Bij afdeling 19 is de metaaldetectiegroep in 2015 flink uitgebreid en regelmatig worden plekken afgezocht in onderling overleg. Deze groep heeft een *whatsapp* clubje, waarbij men de resultaten van het gevondene snel uitwisselt.

Oegstgeest Oud-Poelgeest. afd. 6

In april heeft de AWN samen met de initiatiefnemer RAAP-archeoloog Ruurd Kok een metaaldetectie-onderzoek uitgevoerd in het park bij het kasteel Oud-Poelgeest in de gemeente Oegstgeest. Doelstelling van het project is het in kaart brengen van wat er in het terrein van Oud-Poelgeest bewaard is gebleven aan resten uit de Tweede Wereldoorlog in het algemeen en van het Canadese kampement in het bijzonder. Dergelijke resten vormen tastbare relicten van oorlog en bevrijding in de Leidse regio en kunnen als zodanig een rol spelen in het (blijven) vertellen en beleven van de lokale oorlogsgeschiedenis.

Zes leden van de AWN, een MAS stagiaire en een medewerker van RAAP hebben aan het detectieonderzoek meegedaan. Vier leden waren aanwezig voor o.a. de vondstadministratie.

Aan meer dan de helft van alle metaalvondsten kon geen functie meer toegeschreven worden. Uiteindelijk waren er maar drie vondsten (van in totaal 262 vondsten) met een duidelijk militair karakter, afgezien van de aangetroffen munitie: een beschermkapje voor een karabijn, een gesp van een riem en een knoop van een militair uniform.

Een kampement zoals in Oegstgeest moeten er vele zijn geweest, vanaf het moment dat de geallieerden in het najaar van 1944 delen van Nederland hadden bevrijd. Hoewel op diverse plaatsen bij archeologische onderzoek bij toeval resten en sporen van dergelijke kampementen zijn aangetroffen, is – voor zover bekend – geen van deze kampementen eerder systematisch

onderzocht.

Het kamp in Oud-Poelgeest blijkt helaas geen geschikte locatie voor dergelijk onderzoek. Afgezien van beperkingen door de dichte bodembedekking op het landgoed, is het beeld van de vondsten hier lastig te lezen door het intensieve gebruik van het park voor diverse activiteiten voor, tijdens en na de oorlog. De vondsten weerspiegelen dat gebruik.

Onderzoek Oud-Poelgeest (afd. 6)
Foto: H.W. van der Leeuw.

Onderzoek Molenslag, afd 7

In september 2014 is door de werkgroep Den Haag een initiatief genomen met betrekking tot noodonderzoek van het terrein van de voormalige Camping de Molenslag (Ter Heijde, Monster). Omdat het terrein vrijgegeven was nadat booronderzoek geen archeologische waarden kon aangeven, konden metaaldetectorzoekers hun gang gaan. Er zijn door hen meer dan 80 metalen voorwerpen gevonden (Romeins t/m rijwielplaatje 1934). In september en oktober 2014 zijn onder leiding van de werkgroep ca. 12.0000 scherven en 4000 andere archeologica in 80 vondstvakken geborgen. Er is goede samenwerking ontstaan met de detectorzoekers, die ook aan ons onderzoek actief hebben deelgenomen. De vondsten zijn bewerkt, waarover een rapport is verschenen. In dit rapport hebben de Vroege Middeleeuwen de hoofdaandacht kreeg (veel materiaal, en de nodige bijzondere typen vondsten) en bepaalde vondstgroepen die met de boerderij Geesterwijk van doen hebben. De werkgroep heeft dit verslag in 2015 aangeboden aan de wethouder cultuur van de gemeente Westland in het Westlands Museum.

Project Bruggelen, afdeling 18

Dit project is vorig jaar gestart en loopt door. Het is een cultuurhistorie project van de natuurorganisaties in samenwerking met Apeldoorn en andere vrijwilligers onder andere van de IVN. Doel is zoveel mogelijk historische informatie over de natuurgebieden te verzamelen. Het gaat zowel om archief- als veldonderzoek waarbij iedereen zijn eigen expertise in kan brengen. Een terrein van meer dan 1000 ha. wordt onderzocht. Het is archeologisch interessant vanwege een tiental grafheuvels, honderden ijzerkuilen, de Middeleeuwse gerechtsplaats het Herenhul en ook de Vroegmiddeleeuwse nederzetting van het Spelderholt. De variatie in het onderzoek is enorm: van de bouwgeschiedenis van enkele woningen en hun bewoners, via de ontginningsgeschiedenis van de heidevelden eind 19de eeuw, verder terug in de historie waar ook de archeologie om de hoek komt kijken. De AWN heeft vooral het veldwerk gecoördineerd. In totaal werden 10 veldbezoeken georganiseerd. Archeologisch gezien was daarbij vooral de rij grafheuvels interessant. Daarbij werden ook met behulp van het actueel hoogtebestand enkele onbekende grafheuvels ontdekt.

2.3.3 Waarnemingen

Waarnemen is het meekijken bij niet archeologische grondwerkzaamheden. Zichtbare archeologische sporen worden ingetekend, vondsten worden geborgen. Bij vondsten die nader onderzoek vragen kan het bevoegd gezag worden ingeschakeld en die bepaalt dan wat er moet gebeuren.

Acht afdelingen maken melding van dergelijke waarnemingen. Het gaat in totaal om 51 projecten waar per project 12 tot 100 werkuren aan zijn besteed. Waarnemingen zijn deels op eigen initiatief, maar ook op verzoek van gemeenten. Het zijn soms kleine verstoringen, zoals de plaatsing van een sprinkler (afd. 6), afvalcontainers (afd. 11) of bij het aanleggen van een boomkuil op een kasteelterrein (afd. 23). Waarnemingen leveren aanvullende informatie over die locatie. Ook wanneer er geen sporen van belang worden aangetroffen zijn ze nuttig als toets op het gemeentelijke selectiebeleid.

Afdeling 1 is door de gemeente ingeschakeld om graafwerkzaamheden op Kamp Westerbrok te begeleiden. Het is een vrijgegeven gebied. Afdeling 6 heeft zesmaal waarnemingen gedaan o.a. bij aanleg van een watergang, een brug, een sprinkler en nieuwsbouw. Tweemaal zijn daarbij resten van een buitenplaats aangetroffen, eenmaal een mogelijk militair bouwwerk dat verder in

situ bewaard zou blijven. Bij het plaatsen van een sprinkler zijn vondsten gedaan die wijzen op Romeinse aanwezigheid. Bij de nieuwbouw is niets van belang gevonden.
Afdeling 10 heeft extra waarnemingen gedaan en assistentie verleend voor het Dijkenproject bij aanleg van nieuwe wegen door oude dijken en het verbreden en vergroten van watergangen in oud landschap.

De Werkgroep Archeologie van de Tweede Wereldoorlog van afdeling 16 is verder gegaan met de in 2013 begonnen inventarisatie van oorlogssporen op de Duivelsberg. Deze Werkgroep heeft in 2015, met toestemming van de terreineigenaren, op Heumensoord bij Nijmegen een gravend onderzoek verricht naar een loopgraaf uit de periode na 1945.

Duivelsberg in 2014 (afd. 16)
Foto: afdeling 16.

Een van de leden van afdeling 6 ontdekte funderingen op een braakliggend perceel Aarlanderveen. Hier was een woning gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. Hij onderzocht de fundamenten en concludeerde dat het om één of zelfs twee woonhuizen uit mogelijk de 18e eeuw ging. De eigenaar had in de verleende vergunning de plicht archeologisch onderzoek te doen, maar had dit nagelaten. De gemeente had dit niet gecontroleerd. De situatie is gemeld bij de gemeente. Hierna vond alsnog archeologisch onderzoek plaats door RAAP voordat met het heiwerk en de nieuwbouw op de locatie werd gestart. Conclusie uit het conceptrapport van RAAP is dat er waarschijnlijk twee huizen achter elkaar hebben gestaan, waarvan er één zichtbaar is op de kadastrale minuut uit 1811. De archeologen troffen veel muurresten aan.

Opgraving Raap in Aarlanderveen (afd. 6)
Foto: Gabor Mooij.

Afdeling 23 heeft in Bladel een waarneming gedaan bij aanleg van wegcunetten. Ondanks afspraken vooraf met de gemeente en de aannemer kwam de informatie van de aannemer te laat of op het laatste moment. Daardoor kon het werkvlak niet worden onderzocht en alleen de stort. Daar is, behalve wat leisteen, niets meer gevonden. Er werden sporen verwacht uit de Vroege Middeleeuwen en wellicht eerder. Een les hieruit is dit volgende keren beter te regelen.
Er is verder meegekeken bij de aanleg van een fabrieksterrein (afd. 9), een provinciale weg (afd. 18), fundering voor de uitbreiding van een supermarkt (afd. 18), nieuwbouw na de sloop van huizen (afd. 11 en 18). Al deze waarnemingen leverden geen nieuwe informatie op.

Onderzoeken afgegraven grond, afd. 11

In Alblasserdam werd de vrijgekomen grond bij uitbreiding van de rioolwaterzuiveringsinstallatie onderzocht. Vlakbij was in het verleden al een Romeinse boomstamkano gevonden. Ook nu waren veel vondsten Romeins. Drie keer hebben basisschoolklassen meegeholpen. Dit leverde ook mooie publiciteit in de plaatselijke pers op.
Verder werd in de Alblasserwaard grond onderzocht bij de bouw van een gemaal (17e eeuws materiaal) en grond die bij de dijkversterking van de Lekdijk vrijkomt. De dijkversterking is een project van een aantal jaren. Ter versterking worden 20 meter diepe gaten in de dijk geboord, waarin betonpalen worden gestort. De grond van plekken waar de afdeling vermoedt dat er misschien boerderijen stonden in de tijd van de eerste dijk, wordt doorzocht. Daarmee proberen ze meer te weten te komen over de oudste fase van de dijk. Een hypothese is dat de oudste boerderijen op de plaats van de eerste dijk hebben gestaan.

2.3.4 Booronderzoek

Booronderzoek is door 8 afdelingen gedaan, met 16 projecten. Het gaat overwegend om geofysische onderzoek, hoewel ook onder verantwoordelijkheid van een beroepsarcheoloog ander booronderzoek is gedaan.

Booronderzoek (afd. 23).
Foto: afdeling 23.

Afdeling 1 heeft binnen het project de Slag van Noordhorn een geologisch booronderzoek uitgevoerd om te weten tot welke diepte mogelijk sporen gevonden kunnen worden. Binnen het project "Sporen in het bos" rondom Kamp Westerbork is onderzoek gepleegd naar de in 1950 door Van Giffen opgegraven grafheuvel De Schattenberg (nimmer gepubliceerd) naar de twee verdwenen hunebedden en een grafkuil (Trechterbeker cultuur).

Booronderzoek naar de ligging van het castellum in Bodegraven, afd. 6

In mei 2015 is door de AWN-afdeling Rijnstreek een booronderzoek uitgevoerd naar de ligging van het Romeinse castellum aldaar. Dit onderzoek vormde de start van de Romeinenweek in de gemeente Bodegraven-Reeuwijk. Het booronderzoek werd uitgevoerd volgens het plan van aanpak en was gericht op het aantonen van een rivierbedding van de Oude Bodegrave, die westelijk langs het castellum zou hebben gelegen. Hierdoor zou er ruimte ontstaan voor de aanwezigheid van een min of meer standaard Romeins castellum van ongeveer een hectare groot. De latere Oude Bodegrave, die liep over de huidige Oud-Bodegraafseweg, zou dan een latere crevassegeul zijn. Het booronderzoek vormde een deel van de Limesactiviteiten van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk en was daarom met enige publiciteit aangekondigd. Ter opluistering van de booractiviteiten waren twee kramen ingericht: een van de Historische Kring Bodegraven en een van de AWN-afdeling Rijnstreek. Daarnaast werd het booronderzoek beschermd door twee heuse Romeinse legioensoldaten.

Aan het onderzoek hebben 16 leden van afd 6 meegewerkt.

Grondboringen castellum in Bodegraven (afd. 6).
Foto: H.W. van de Leeuw..

Afdeling 8 heeft booronderzoek gedaan naar een terp bij de Zweth in Vlaardingen. Het is het vervolg van een in 2014 begonnen onderzoek. In Archis staat vlakbij een terp gemeld, maar er wordt gekeken naar één of meer verhogingen in het omringende landschap om vast te stellen of er meer terpen zijn of dat de locatie misschien niet helemaal overeenkomt. Er zijn bij de boringen grondmonsters verzameld om te onderzoeken. Door leden van afdeling 19 is geboord in de buurt van Vasse, Hooidijk om de omvang van de Meso/Neolithische nederzetting te kunnen vaststellen. Ook is geboord bij de mysterieuze ringwal bij Goor.

Grondboringen bij de Zweth in Vlaardingen (afd. 8).
Foto: Hilde van Wensveen.

Grondboringen bij de Zweth in Vlaardingen (Hilde van Wensveen)

Afdeling 17 heeft twee zomerse weken gegraven en geboord tot wel 6 meter diepte naar de loop van oude Rijn in de Romeinse tijd bij Herwen, op zoek naar de Romeinse limesweg. Die is nog niet gevonden, ze komen wel steeds dichterbij. Ze zitten nu op de oever.

Afdeling 21 heeft in samenwerking met een commercieel bedrijf in Almere Kievitstocht een booronderzoek gedaan voor het aantonen van een geul.

Booronderzoek bij afgebrand pand, afd. 23

De werkgroep Gemert (afd. 23) heeft een booronderzoek gedaan bij een afgebrand pand. Het pand werd herbouwd en dus deed zich de gelegenheid voor het terrein te verkennen. Gezien het kleine oppervlak was er geen onderzoeksplicht. Nabij de locatie wordt op basis van archiefonderzoek de plaats verwacht waar de oudste Gemertse kerk stond, die destijds met grachten omgeven was. Verwacht werd dat de gracht pal langs het onderzochte terrein loopt. Met behulp van grondboringen zou dat bevestigd kunnen worden, maar er werden ter plaatse geen grachten teruggevonden. Kennelijk liggen ze wat verderop.

Binnen afdeling 23 is ook booronderzoek gedaan in combinatie met bodemradar.

2.3.5 Bodemradar

De Werkgroep Innovatieve Meetmethoden Archeologie (WIMA) van afdeling 23 heeft 11 onderzoeken met bodemradar gedaan. Dit op (voormalige) kasteelterreinen (5x) kapelletjes en een klooster (3x) en een loopgraaf uit WO II. Soms waren het per locatie herhaalde onderzoeken om gegevens beter te kunnen interpreten of aan te vullen. Bijzonder was een onderzoek in Oerle in samenwerking met onderzoeksbureau van de VU. Daar is een nieuw aangelegd vlak met radar onderzocht. In 2016 kunnen de uitkomsten van de opgraving vergeleken worden met de gegevens van het radaronderzoek. Bij radaronderzoek naar een kapelletje werd de lokale basisschool betrokken. Dat komt bij educatie nader aan de orde.

Bodemradar onderzoek WIMA (afd. 23).
Foto: afdeling 23..

Onderzoek kasteelterrein, afd. 23

Een van deze onderzoeken is het onderzoek met radar en boringen naar de ligging van het inmiddels volledig verdwenen kasteel van Mierlo. Het terrein is door de gemeente aangewezen als archeologisch monument. In 1990 is op de locatie reeds een booronderzoek uitgevoerd en doel van het onderzoek nu was de bevindingen uit dat onderzoek te controleren en aan te vullen met het radaronderzoek. De bevindingen uit beide onderzoeken komen grotendeels overeen. De combinatie van boringen en grondradar wijzen er echter op dat het binnenterrein groter is dan destijds was aangegeven. Bij een ook al eerder aangeboorde massieve constructie slaat de radar duidelijk uit wat lijkt te wijzen op de fundering van de hoofdburcht of donjon / woontoren.

Aan dit onderzoek is door 16 vrijwilligers meegewerkt, afkomstig van heemkundekringen en AVKP.

2.3.6 Gravend onderzoek

Zelfstandig opgraven blijft mogelijk op vrijgegeven terreinen. Door 5 afdelingen zijn 6 projecten gedaan. Dat is één minder dan vorig jaar zijn gerapporteerd. Door afdeling 11 vond een zelfstandige opgraving plaats in juni. Het onderzoek moest uitsluitsel geven over datering van de vondstlocatie. Prachtige geulprofielen leverden helaas geen vondsten op basis waarvan ouderdom bepaald kon worden. Wel kan uit de opbouw van de aardlagen worden vastgesteld dat het ouder dan 900 na Chr is. Er is totaal ca. 220 uur aan deze opgraving besteed.

Opgraving Leerdam (afd. 11).
Foto: afdeling 11..

Epe Klaarbeek, afdeling 18

Voorafgaand aan de ontwikkeling van de wijk Klaarbeek aan de zuidkant van Epe heeft archeologisch onderzoek plaatsgevonden door het bedrijf Hamaland Advies. Bij het onderzoek bleek dat in het al

eerder vrijgegeven deel, aan de westkant van het onderzochte terrein, nog meer archeologie te verwachten was.

In een goede samenwerking tussen de regioarcheoloog, de projectontwikkelaar en de gemeente Epe (die een kraan ter beschikking stelde) kreeg de AWN de gelegenheid zelfstandig het aanpalende terrein te onderzoeken. Met een flinke groep AWN-ers, aangevuld met vrijwilligers van het Ampt Epe, werd in twee dagen het onderzoek uitgevoerd. Door Hamaland Advies was een put van een kleine 50 meter lang en 27 meter breed aangelegd. In deze put waren een boerderijplattegrond uit de volle Middeleeuwen en een hooiberg aangetroffen. Van de boerderij-plattegrond ontbrak de westelijke afsluiting. Aan de westkant, aansluitend op deze put werd door de AWN een eveneens 27 meter brede put open gelegd met een totale oppervlakte van ongeveer 560 m2. Punt van aandacht was dat ten zuiden van de put een dassenburcht zat. Om de dassen niet te storen moest 20 meter afstand tot de burcht worden gehouden. Het zuidwestelijke deel van het graafwerk is daarom aan die dassen overgelaten. Zoals verwacht werd de westelijke afsluiting van de boerderij aangetroffen. Aan de westzijde daarvan lagen vijf paalgaten in de vorm van een regelmatige vijfhoek met een onderlinge afstand van 2.5 tot 3 meter. Mogelijk betrof het hier opnieuw een hooiberg. Andere opvallende sporen waren een greppel die het vlak van noord naar zuid doorkruiste en mogelijk als erfscheiding heeft gefunctioneerd. Uit de greppel werden bijna 50 kogelpotscherven verzameld, waardoor deze netjes pasten in de datering van de boerderij. Over enkele meters splitste het spoor van de greppel zich in drie parallelle sporen. Deze plek kan mogelijk geïnterpreteerd worden als brug. Sporen van palen werden niet gevonden. Een laatste spoor betrof een afvalkuil met daarin opnieuw kogelpotaardewerk.

De opgraving door de AWN completeerde mooi het onderzoek door Hamaland Advies en leverde een stuk van een 12de/13de eeuws erf op.

Boxtel Goorestraat, afd. 23

Op het terrein van een in 2013 afgebrande boerderij zou gebouwd gaan worden. Uit historische bronnen was bekend dat er daar een oude voorganger zou hebben gestaan, een Karthuizer pachthoeve. Het terrein was, als agrarische bouwblok, door de gemeente vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Afdeling 23 heeft bij de RCE toestemming gevraagd om daar een opgraving te doen en die toestemming ook gekregen. Met 24 vrijwilligers van afdeling 23 en de werkgroep Boxtel en Liempde is in de periode 1 december 2014 tot 12 mei 2015 onderzoek gedaan. In totaal zo'n 350 uur veldwerk.

Het onderzoeksvlak was verdeeld in 12 werkputten. Slechts een deel daarvan kon worden onderzocht. Aanvankelijk door te veel water en toen het water in april zakte ging de aannemer aan de slag met funderingen voor nieuwbouw. Zo werd, toen door de graafmachine het centrale deel

van de boerderij was weggegraven, de kuil binnen een half uur weer volgestort met puin. In dat half uur waren rechthoekige paalsporen zichtbaar. Daar zijn foto's van gemaakt en op basis van die foto's is de volgende dag geprobeerd de locaties in te meten en in te tekenen op de overzichtstekening. De locaties konden niet nauwkeuriger dan + 50cm gedocumenteerd worden. Een van de sporen is gecoupeerd. Er was geen duidelijke samenhang in de paalsporen te ontdekken en we concludeerden dat ze niet de sporen van een eerdere boerderij laten zien.

Over de vroegste geschiedenis van de boerderij en over een eventuele voorganger van de boerderij hebben we derhalve niets kunnen vinden. In werkput 1 werd een munt gevonden die in de stad Utrecht geslagen is in 1677. Tussen de schaarse scherven die we vonden zijn er een paar die terug gaan tot de 14e eeuw. Een oor van een waterkan dateert van ongeveer 1400 en een klein scherfje is gefabriceerd tussen 1300 en 1500. We mogen op basis van deze twee vondsten aannemen dat waarschijnlijk op of vlakbij de onderzoekslocatie al voor 1550 mensen woonden. Een voorganger van de boerderij die in 2013 afbrandde lijkt niet ver weg gestaan te hebben.

Er is vooral informatie verkregen over de bouwhistorie van de laatste paar eeuwen Veel sporen waren muren van baksteen, die vermoedelijk vooral uit de laatste 200 jaar stammen. De verwachting was dat de verstening op één moment plaatsvond. Maar het waren er veel meer. Met name in de westmuur waren zelfs vijf of meer achtereenvolgende fasen te onderscheiden.

Noodopgraving Heeze, afd. 23

Op 30 december 2015 werd door een twintigtal vrijwilligers van AVKP en de Heemkundekring Heeze-Leende-Zesgehuchten een archeologisch onderzoek uitgevoerd bij de fundamenten van het voormalige klooster. Dit onder leiding van de regio-archeoloog. Het noodonderzoek kon worden uitgevoerd omdat er een melding was gedaan van een onbekende kelder bij het sloopwerk. Bij het veldwerk werd een wirwar aan fundamenten uit de beginfase en latere verbouwingen van het klooster gevonden. Ook werden een put en enkele zinkputten gelokaliseerd. Met name de zware gemetselde fundamenten van het oorspronkelijk gesticht en de kleine kelder riepen vraagtekens op.

De dag daarna deden we uitvoerig archiefonderzoek en werd met name studie gemaakt van de nog beschikbare bouwtekeningen uit 1952. De tekening van de bestaande toestand in 1952 verschafte veel duidelijkheid. Op dat moment was er inderdaad aan de achterzijde van het gebouw nog een kleine kelder. Op de bouwtekeningen voor de verbouw en deels nieuwbouw kwam deze kelder niet meer voor. Die moet toen zijn opgevuld. Ook bleek dat de fundamenten bij de bouw in 1881 zo zwaar waren uitgevoerd. De wirwar van andere fundamenten zijn met name afkomstig van de latere verbouwingen in 1964 en 1978. Bestudering van de tekeningen leverde ook nog wat extra informatie op over

muurresten van de kerktoren van de in 1933 gesloopte Waterstaatskerk die nog in het gebouw aanwezig zijn.
De sloopwerkzaamheden konden daarna worden voortgezet. De vrijwilligers krijgen later nog een keer de gelegenheid om mee te kijken wanneer diepere sleuven voor de nieuwe funderingen moeten worden gemaakt. Omdat het gebouw en zijn directe omgeving nooit echt uitvoerig is beschreven, is afgesproken dat de vrijwilliger de bouwgeschiedenis en gebruik van het voormalig klooster in een rapport zullen vastleggen.

2.3.7 Archeologisch onderzoek onder water

De afdelingen 2, 11 en 16 hebben een eigen werkgroep archeologie onder water, aangesloten bij de landelijke werkgroep.
De werkgroep in afdeling 2 scant met sonar de bodem van het Markermeer, in opdracht van de regiodienst Archeologie West Friesland.

Leden van de werkgroep in afd. 11 hebben in de rivier de Giessen gedoken. Langs de Giessen staan veel boerderijen aan het water en zij hebben vaak een eigen stoep en aanlegplaats. In het verleden werd afval vaak in de Giessen gegooid. Het duiken levert dan ook veel huishoudelijke spullen op. Van in het water gevonden flessen is de herkomst en het gebruik onderzocht. Vaak bevatten de flessen de naam van een firma. Zo waren drie crèmekleurige flesjes opgedoken van de engelse firma Doulton–Lambeth, waarin stremsel voor de kaasmakerij werd geleverd. Ook vermeldenswaard waren flessen van *Hoofd-Eau-de-Cologne*, kaasstremsel en Californische vijgensiroop uit San Francisco.

De werkgroep Megor in Mosam (afd 16) heeft twee onderzoeken gedaan. In Maastricht is onderzoek gedaan naar de resten van Romeinse bruggen in de Maas. Met als doel het vaststellen van de aantasting van dit bijna-Rijksmonument. Het was een onderzoek samen met de stadsarcheoloog van Maastricht en Rijkswaterstaat. Door het onderzoek is een nog niet eerder waargenomen pijlerfundament ontdekt dat reeds sterk geërodeerd is.

AWN Werkgroep Megor in Mosam (LWAOW) actief in Maastricht
Foto: afdeling 16.

Een tweede onderzoek betrof een waterput op landgoed Watermeerwijk in Nijmegen. Doel was het vaststellen van de oorsprong (bouwhistorie) en gebruiksdoel. Het was een project samen met afdeling 16 en Sprekend Landschap. De waterput is waarschijnlijk uit de Nieuwe Tijd (17de-uiterlijk 19de eeuw), voor watervoorziening van lager gelegen bewoning: een soort watertoren. Van beide onderzoeken is een rapport verschenen.

LWAOW op vierdaagse in Cuijck
Foto: Albert Zandstra.

2.3.8 Bouwhistorisch en historisch onderzoek

De afdelingen 11 en 18 zijn het meest actief in bouwhistorisch onderzoek. Beide afdelingen hebben een eigen werkgroep Bouwhistorie. Ze hebben respectievelijk 2 en 12 onderzoeken gedaan. Door afdeling 9 wordt de historie van stolpboerderijen onderzocht. In het kader van de regeling 'Vrijkomende Agrarische Bebouwing' is een karakteristieke schuur gesloopt in Okkenbroek. Die schuur is voor de sloop onderzocht.
De werkgroep bouwhistorie Deventer heeft het onderzoek van acht panden afgerond en legt nu de laatste hand aan een publicatie. Vier panden in de historische binnenstad zijn in onderzoek genomen. Onderzocht worden de te slopen panden en panden die grondig verbouwd zullen worden.
Afdeling 23 meldt 6 onderzoeken in oude, nog bestaande boerderijen. Dat wordt door de werkgroepen van heemkundekringen gedaan. Bij de zelfstandige opgraving in Boxtel en de noodopgraving in Heeze speelden bouwhistorie ook een belangrijke rol.
Bouwhistorisch onderzoek wordt gecombineerd met archiefonderzoek. Zes afdelingen maken melding van ander historisch onderzoek, met 10 projecten, vrijwel steeds gekoppeld aan veldonderzoek.

Zo heeft afd. 1 historisch onderzoek gedaan voor project Sporen in het bos en Slag van Noordhorn.

Vondsten worden ingemeten bij het onderzoek naar de Slag bij Noordhorn (afd. 1)
Foto: afdeling 1.

Historische verenigingen en heemkundekringen doen veel onderzoek naar toponiemen en huizenonderzoek. Dat kan gebruikt worden voor archeologische verwachtingen.

3 Ambassadeurs van de archeologie

3.1 Jeugdeducatie

3.1.1 Lessen voor basisscholen

AWN-afdelingen organiseren veel activiteiten voor basisschoolleerlingen. Door negen afdelingen zijn lessen in de klas gegeven, in totaal tweeënzestig lessen. Daarvan zijn er twintig door afdeling 1 verzorgd, in totaal voor ca. 500 leerlingen. Het is een project dat samen met Kunst en Cultuur Drenthe, Archeogidsen en het Hunebedcentrum wordt uitgevoerd. Een bijzonderheid was het geven van lessen archeologie aan asielzoekerskinderen in het asielzoekerscentrum te Aalden. Dat was een pilot. Inmiddels tonen ook andere gemeenten belangstelling. Voor de Kinderjeugduniversiteit van het Hunebedcentrum is een les gegeven "Van Neanderthaler tot Drentse boer".

Lessen in het AZC in Aalden (afd. 1)
Foto: afdeling 1.

Afdeling 5 verzorgde acht maal lessen voor in totaal zo'n 200 leerlingen. Afdeling 12 gaf een lessenserie 'Zeist in het Zand' over leven in de Prehistorie op de Utrechtse Heuvelrug.
Afdeling 14 bood in Ermelo vijf lessen. Voor groep 3 eenmaal een les algemene archeologie. Voor de groepen 8 een verdieping bij het project Prehistorie, eenmaal Romeins en eenmaal metaal.
Een van de leden van afdeling 23 ging met een mammoet bod naar twee scholen voor lessen aan de groepen 4 tot 8 over mammoeten en mammoetjagers en bereikte ca 300 kinderen.
Zeven afdelingen bieden educatie in de eigen werkruimte of in een museum, gezamenlijk vierentwintig maal, waarbij per keer 200 tot 250 kinderen zijn bereikt.

Afdeling 10 werkt mee aan het project Doeus van het Stadhuismuseum in Zierikzee in combinatie met een museumspeurtocht. Gedurende vier dagen is voor acht scholen, verdeeld in kleine groepjes, uitleg gegeven over archeologie en is gewerkt met opdrachten. Afdeling 3 constateert

dat het aantal klassen dat hun werkplaats bezoekt afneemt. Ze ondervinden concurrentie door het huis van Hilde.

Educatie basisonderwijs (afd. 15)
Foto: Henk Rebel.

3.1.2 Educatiepakketten

De bestuurlijke werkgroep Jeugd en Erfgoededucatie ontwikkelt met inzet van studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen lespakketten voor scholen en evenementen. In 2015 is het project "Middeleeuws gasthuis" afgerond.

Reeds beschikbaar zijn:

- Archeologie op school
- Archeologie: ook voor het jonge kind
- Archeologie: daar zit muziek in
- Archeologie: wat een vondst
- Archeologie: uit de kunst
- Archeologie: heb je er talent voor?
- Archeologie: een hele kunst

Meer informatie is de vinden op www.archeologieopschool.nl

3.1.3 Veldactiviteiten voor de jeugd

Opvallend is het meer betrekken van jeugd en jongeren bij veldactiviteiten. Bij afdeling 7 hielpen drie klassen van een basisschool mee bij een booronderzoek naar het kanaal van Corbulo. Bij de werkgroep Baduhenna (afd. 9) werkten vrijwilligers mee bij een opgravingen en werden ook vijftien klassen van basisscholen betrokken. De jeugdgroep van Baduhenna (leeftijd 10 – 12 jaar) heeft zich in 2015 onder meer beziggehouden met opgraven, munten determinatie en analyse van pijpenkoppen.

Stichting RAG (afd. 9) organiseerde een publieksopgraving in Heiloo voor basisschoolkinderen. Afdeling 11 heeft basisschoolleerlingen laten zoeken in de grond afkomstig van een bouwplaats. Er is veel gevonden, waaronder Romeins. De leerlingen kregen uitleg waarom een dergelijk onderzoek wordt gedaan en achteraf over hun vondsten.

Afdeling 20 gaat regelmatig met schoolklassen het veld in, dit jaar zo'n veertig maal en deelname van ca. 1000 leerlingen. In afdeling 23 hebben bij radaronderzoek in Wijbosch de leerlingen van groep acht van de lokale basisschool mee kunnen helpen en is later in de klas uitleg gegeven over de resultaten. Werkgroep Schijf (afd. 23) ging drie keer het veld in met een groepje van elf kinderen. Dit jaar was er een extra *doedag* met als thema metaaldetectie (40 deelnemers).

Educatie voor scholen in Drenthe (afd. 1)
Foto: afdeling 1.

Tijdens de Nationale Archeologiedagen zijn ook veel activiteiten voor kinderen georganiseerd. Daarvan wordt verderop nog verslag van gedaan.

3.1.4 Activiteiten voor voortgezet onderwijs

Middelbare scholieren worden veel minder bereikt. Alleen in afdeling 5 is driemaal een les gegeven voor voortgezet onderwijs, waarmee een negentig leerlingen zijn bereikt. De jeugdgroep van werkgroep Schijf (afd. 23) omvat ook enkele vo-leerlingen.

De afdelingen 6, 8, 17 en 20 hebben dit jaar leerlingen een maatschappelijke stage geboden.

3.2 Publieksactiviteiten

3.2.1 Lezingen

Zeven afdelingen organiseren lezingen die ook voor een breed publiek toegankelijk zijn. Samen tweeënzestig lezingen, dat zijn er minder dan vorige jaar vermeld (tachtig). Per lezingen zijn er ca.

twintig tot zestig toehoorders, met ook uitschieters van 100 of meer. Een lezing over de Merovingische elite in Uden trok, na een opgraving daar, een volle zaal met honderden toehoorders (afd. 23).

Zoals reeds aan het begin vermeld hebben de afdelingen 11, 17 en 23 dit jaar nieuwe werkruimte betrokken en gaan daar meer lezingen en andere publieksactiviteiten aanbieden.

Afdeling 1 verzorgde lezingen voor historische verenigingen en IVN afdelingen over de "De Slag van Noordhorn", "Sporen in het bos" en "Zonder IJstijd geen Drenthe". Voor hun veertigjarig jubileum organiseerde de afdeling samen met de andere archeologische verenigingen in Noord-Nederland een Open Dag in het Noordelijk Archeologisch Depot met lezingen en presentaties. Afdeling 13 participeerde in het Gooiologie cursuscurriculum van de Stichting Geopark.

3.2.2 Tentoonstellingen en andere presentaties

Door tien afdelingen is een eigen tentoonstelling ingericht of is dat samen met anderen gedaan. Er worden zestien tentoonstellingen vermeld.

Afdeling 6 organiseert samen met het Archeologiehuis een serie wisseltentoonstellingen. De eerste, over Alphen-Castellum , werd in maart geopend. De tweede expositie was gewijd aan Forum Hadriani (Leidschendam-Voorburg) en startte in juli. In het museum van Reeuwijk werd een expositie gehouden 'Romeinen boven water', mede door de afdeling georganiseerd. Er waren diverse bijzondere activiteiten. Drie leden van afdeling 6 gaven eenmalig een demonstratie puzzelen en restaureren van Romeins aardewerk.

Baduhenna (afd 9) heeft haar eigen museum. In 2015 is voor een nieuwe koers gekozen. Het museum is fysiek opgeknapt en de uitstalling van en toelichting op de archeologische voorwerpen zijn sterk verbeterd. In juni is het museum heropend met veel positieve reacties van de inwoners van Heino. Afdeling 14 werkte mee aan het inrichten van het nieuw Nijkerksmuseum. Er is een permanente tentoonstelling en er zijn wisselende presentaties.

Afdeling 20 organiseerde in De Veldschuur een expositie en andere activiteiten rond de vondst van een Prehistorische halsring uit de Hunsruck-eiffel cultuur. Ze hebben enkele kopieën van deze bronzen halsring laten gieten en een film laten maken over het bronsgietproces.

Fabricage en presentatie Hunsruck-Eiffel Ring (afd. 20)
Foto: afdeling 20.

Afdeling 19 sloot dit jaar haar jubileum tentoonstelling af. In afdeling 23 werd tentoonstelling en project "Zonder boer geen voer" in Gemert afgesloten. Aan open dagen bij een opgravingen hebben 6 afdelingen een bijdrage geleverd.

Vermeldenswaard zijn enkele andere vormen van publiekspresentaties.
Werkgroep Cuijk (afd. 16) was kartrekker bij het realiseren van een Romeinse tuin. De tuin is in mei geopend. De tuin heeft een publieksfunctie, met een educatief tintje. In de tuin zijn Romeinse bouwelementen opgesteld, afkomstig uit de Romeinse brug en de vicus aan de Grotestraat. Deze objecten zijn behouden gebleven, omdat ze secundair zijn gebruikt: zoals een zuiltrommel, een altaarsteen, een kapiteel en molenstenen. Ook zijn er delen van een inscriptie die bijna zeker te maken heeft met bouwactiviteiten van keizer Trajanus. En een kalkstenen ornament dat in Klein Linden/Katwijk werd gevonden. Mogelijk was het ooit onderdeel van een altaar, en is daarom als zodanig verwerkt in een replica van een huisaltaar.

In Someren is door AWN-leden en de heemkundekring een houten skelet van een HAPS huis gebouwd (een IJzertijd-huis). Er hebben in Someren grootschalige opgravingen plaatsgevonden en daarvan is weinig in het dorp zelf te zien. Vondsten liggen grotendeels in het provinciaal depot. Er zijn twee huizen van Hapshuistype in Someren gevonden. Om te laten zien hoe verbindingen in hout in de IJzertijd werden gemaakt is alleen het skelet gebouwd. Het huis is voor iedereen toegankelijk. Het is voor buurtvereniging en andere groepen als bijeenkomstplaats of andere doeleinden te gebruiken.

Nagebouwd Houten skelet HAPS-huis (afd. 23)
Foto: afdeling 23.

3.2.3 Nationale Archeologie Dagen

In 2015 zijn voor het eerst de Nationale Archeologiedagen gehouden. De AWN is partner van deze dagen. Het was nog een pilot in drie provincies, Noord- en Zuid Holland en Utrecht. Van de twaalf in die provincies werkzame afdelingen hebben er 10 tijdens die dagen actief meegedaan, op 14 locaties. Dat was zeven maal samen met andere organisaties. Bij zes afdelingen was de eigen werkruimte open voor publiek. Daarnaast is zesmaal assistentie verleend bij activiteiten van anderen zonder daar als AWN medeorganisator van te zijn. Tijdens die dagen is er door AWN-ers een grote variëteit aan publieksactiviteiten geboden. Er waren workshops en demonstraties, spelen, vitrines en stands met informatie over recente vondsten, lezingen en rondleidingen. Met daarbij vooral veel doe-dingen voor kinderen.

Afdeling 8 hield samen met de gemeentelijke dienst open depot met rondleidingen en activiteiten voor kinderen. In het Vlaardinger museum kon in het erfgoedlab mee worden gedaan aan experimenteel pottenbakken. De werkgroep Oud-Castricum (afd. 9) gaf tijdens deze dagen rondleiding in het veld met uitleg over metaaldetectie. Dat was zo'n succes dat ze voor de toekomst vier mini-detectors hebben aangeschaft. De activiteiten waren in samenwerking met het Huis van Hilde.

Afdeling 11 opende tijdens die dagen hun nieuwe werkruimte en organiseerde vanuit daar, samen met de gemeentelijke dienst , stadwandelingen en grondboren voor publiek, met medewerking van RAAP.

Mini symposium tijdens NAD (afd. 7)
Foto: afdeling 7.

NAD in Depot in Vlaardingen (afd. 8)
Foto: Hilde van Wensveen.

NAD in Park Matilo in Leiden (afd. 6)
Foto: Paul Flos.

3.2.4 ArcheoHotspots

Ook nieuw in 2015 zijn de ArcheoHotspots en ook daar is AWN partner. ArcheoHotspots zijn gratis toegankelijke locaties waarbij het publiek heel direct in aanraking komt met archeologie. Het publiek kan er archeologen en vrijwilligers aan het werk zien, kan zelf meehelpen en kan er terecht met eigen vondsten en vragen. De eerste ArcheoHotspot is eind 2014 geopend in het Allard Pearson Museum in Amsterdam, initiatiefnemer van dit project. Leden van afdeling 5 helpen mee in Amsterdam. De twee volgende hotspots zijn in 's-Hertogenbosch en Eindhoven geopend, in samenwerking met de beide gemeentelijk diensten en afdeling 23 als partner. Het streven is door heel Nederland ArcheoHotspots te realiseren. Begin 2016 zullen nieuwe hotspots starten in samenwerking met de afdelingen 12, 16 en 17. In al die hotspots gaan AWN-leden een vast kern van vrijwilligers vormen. Dat lukt (nog) niet overal en is afhankelijk van het ledental in de betreffende stad. Zo is er in Eindhoven een grote groep AWN-ers actief in de ArcheoHotspot en is van de vrijwilligers in 's-Hertogenbosch een klein aantal AWN-lid.

3.2.5 Regionale evenementen en Open Monumentendag

Erfgoed trekt publiek en door het hele jaar vinden er tal van evenementen plaats. Veertien afdelingen waren present bij dat soort evenementen (36 in totaal) en negen afdelingen organiseerden mede die evenementen (14 evenementen). Afdeling 1 deed mee aan de Oertijdmarkt bij het Hunebedcentrum in Borger. Afdeling 6 werkte mee aan een Romeinen-manifestatie in Matilo te Leiden, Leiderdorp en Koudekerk op 8 en 9 augustus. De afdeling was ook met een kraam aanwezig in Bodegraven bij een historische markt.

Oertijdmarkt in Borger (afd. 1)
Foto: afdeling 1.

Baduhenna (afd 9) was met een kraam aanwezig op de jaarlijkse vrijwilligersmarkt in Het Loo, de open dag van het landgoed Ter Coulster en de manifestatie Uit&Zo. Afdeling 13 heeft met een kraam gestaan op het Schaapscheerdersfeest, op de Vrijetijdsmarkt en op de Wilde Buitendagen van Natuurmonumenten. Afdelingen 23 was, veelal samen met de plaatselijke heemkundekring, met een stand en activiteiten aanwezig bij de Torendag Peelland, het Streekfestival Kempen en de Strabrechtse Heidedag. Tijdens de Open Monumentendag waren de afdelingen 8, 9, 14 en 23 op een of meer locaties present.

LWAOW stand op Duikvaker 2015 (LWAOW)
Foto: Albert Zandstra.

De 'traditionele' AWN-stand met boeken en folders verandert steeds vaker in een stand met vondsten, maquettes, spelletjes en vooral veel kinderactiviteiten. Dan trek je ook ouders en grootouders. Demonstraties zijn ook een goede publiekstrekker. Afdeling 10 liet ook dit jaar zien hoe zoutzieden werkt.

Open Monumentendag (afd. 8)
Foto: Hilde van Wensveen.

In twee afdelingen zijn speciale fietsroutes ontwikkeld. Afdeling 13 participeerde in een geologische-archeologische fietsexcursie van de historische kring. De afdeling heeft deze excursie voorbereid en twee excursieleiders geleverd. De werkgroep Schijf (afd. 23) heeft in het voorjaar haar derde historische fietsroute in gebruik genomen, de vierde is in ontwikkeling. De routes zijn afgestemd op ouders met kinderen.

3.2.6 Landelijke evenementen

Landelijk was de AWN actief op meerdere locaties. Zo waren we vertegenwoordigd bij de SOJA (Symposium Onderzoek Jonge Archeologen) in Leiden en hebben we hier ook actief bijgedragen aan de promotie van het event. Verder stond de landelijke stand op de jaarlijkse Muntmanifestatie in Houten en nam de AWN actief deel aan de Limesweek met een stand in museum Dorestad in Wijk bij Duurstede.

Limes week in Wijk bij Duurstede
Foto: Paul Flos.

De samenwerking met de detectorvereniging DDA kreeg o.a. vorm door aanwezig te zijn bij de druk bezette ledendag in Ootmarsum.

De AWN was natuurlijk aanwezig bij de jaarlijkse Reuvensdagen, dit jaar in Zwolle. Vooral de interesse van de jongerejaars studenten in de AWN was hierbij opvallend.

DDA dag in Ootmarsum
Foto: Jeroen Bolhuis.

4 Partner voor behoud en bescherming

4.1 Samenwerken met andere erfgoedorganisaties

Uit de voorafgaande AWN activiteiten blijkt al dat afdelingen vooral voor jeugdeducatie en publieksbereik veel samen doen met andere erfgoedorganisaties. Het meest genoemd worden de contacten met historische verenigingen en heemkundekringen. Acht afdelingen werken daar regelmatig mee samen, met het accent op informatie-uitwisseling, lezingen en tentoonstellingen. Afdelingen hebben uiteenlopende contacten met musea en bieden bijvoorbeeld hulp bij het (her)inrichten van tentoonstellingsruimten (afd. 6, 9, 10 en 14). Afdeling 10 helpt een museum ook bij uitwerken en determineren van schenkingen.

In Museum Vlaardingen is een Erfgoedlab opgericht. Daarin werken samen afdeling 8, de Historische Vereniging Vlaardingen, Stichting Slag bij Vlaardingen, VLAK en afdeling monumentenzorg van de gemeente Vlaardingen, het Stadsarchief Vlaardingen en het Educatie Archeologisch Erf.

Erfgoedhuis Eindhoven (afd. 23)
Foto: Lauresn Mulkens.

Acht afdelingen maken melding van samenwerking met natuurorganisaties. Genoemd worden IVN, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en provinciale landschappen. De gezamenlijke activiteiten variëren van gezamenlijke lezingen en excursies en gezamenlijke veldverkenningen zoals in het al vermelde project Bruggelen van afdeling 18. De Werkgroep Archeologie van de Tweede Wereldoorlog van afdeling 16 onderhoudt nauw contact met Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten voor het verkrijgen van toestemming voor veldverkenningen op de Duivelsberg en Heumensoord.

Afdeling 12, ondersteunt de werkgroep Dorp en Natuur Leersum -Amerongen met een nieuwe opzet van de werkgroep en een tentoonstelling.

Samenwerken voor behoud en belangenbehartiging wordt weinig vermeld. Afdeling 11 is lid van het historisch platform en werkt mee aan het gezamenlijk opstellen van een historische kaart. Afdeling 16 neemt deel in het erfgoedplatform, een overleg voor behoud en zichtbaar maken van erfgoed. De afdeling is, samen met een aantal andere cultuurhistorische organisaties, door de gemeente Nijmegen uitgenodigd om mee te denken over het Uitvoeringsplan Verleden Verbeeld 2015 -2018. Het doel van deze zogeheten 'expertmeeting' was ideeën te verzamelen over de wijze waarop het verleden van Nijmegen nog beter zichtbaar en beleefbaar gemaakt kan worden. Afdeling 23 onderhoudt vaste contacten met enkele lokale 'erfgoedwaakhonden'.

ALV 2015 op Grebbenberg
Foto: Fred van de Beemt.

4.2 Partner van gemeenten en provincies voor het archeologiebeleid

De verantwoordelijkheid voor behoud en bescherming van het archeologisch erfgoed ligt hoofdzakelijk bij gemeenten. Als AWN streven we dan ook naar een goede samenwerking met de gemeenten. Dat is niet eenvoudig te realiseren. Afdelingen zijn regionaal georganiseerd en dan is het niet gemakkelijk contacten te onderhouden met alle betrokken gemeenten. Het vraagt het opbouwen van een netwerk van correspondenten of contactpersonen. Tien afdelingen melden contactpersonen in gemeenten te hebben, echter beperkt tot een of enkele gemeenten. Alleen de afdelingen 6 en 23 geven aan dat er een vrijwel dekkend netwerk is voor hun werkgebied. Maar ook dan is niet zeker dat er regelmatig overleg is tussen contactpersoon en gemeente.

Acht afdelingen geven aan in 2015 actief betrokken te zijn geweest bij het opstellen van gemeentelijk beleid. Het betreft 15 gemeenten. Enkele afdelingen vermelden dat ze in het verleden wel betrokken waren bij de beleidsvorming, maar dat dat in 2015 niet speelde.

In negen afdelingen is er een structureel overleg met een gemeentelijke of regioarcheoloog en dat bestrijkt 24 gemeenten. Structureel overleg met ambtenaren en soms ook met de wethouder is er in zes afdelingen, voor 20 gemeenten. Een dergelijk overleg blijkt vooral goed te kunnen functioneren in kleine gemeenten met een actieve lokale werkgroep. Zo wordt de Werkgroep Hulst (afd. 10) acht maal per jaar door de gemeente op de hoogte gesteld van komende onderzoeken en plannen. Ook in de afdelingen 6 en 23, met hun netwerken van correspondenten, is er in verschillende gemeenten een goede uitwisseling tussen gemeenten en correspondenten. Afdeling 11 heeft met de gemeente Dordrecht een goed structureel overleg. De afdeling adviseert ook vaak gemeenten in de Alblasserwaard en hebben ook daar structureel overleg. In de gemeente Molenwaard vervaardigt de AWN samen met historische verenigingen een Cultuurhistorische kaart.

ALV – Uitreiking bronzen legpenning aan Fre Spijk (afd 20)
Foto: Fred van de Beemt.

Afdeling 11 meldt 54 maal advies te hebben gegeven aan gemeenten.
Vier afdelingen laten weten dat ze bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen actief volgen, voor 13 gemeenten.

De RCE heeft in 2015 een handreiking voor gemeenten uitgebracht over samenwerken met vrijwilligers "De kracht van vrijwilligers". De tekst van de handreiking is in opdracht van de RCE door de AWN geschreven. De handreiking is digitaal beschikbaar op http://archeologieinnederland.nl/de-kracht-van-vrijwilligers

Afdeling 1 werkte mee aan een voorlichtingsdag voor Drentse gemeenten in kader van de RCE brochure "Kracht van de vrijwilliger". De voorzitter van afdeling 1, Isabel van der Velde, heeft daar een lezing gegeven over "Wat kan de AWN voor u betekenen".

Structureel overleg met de provincie en provinciaal archeoloog is er weinig. De rol van de provincie voor archeologie is ook beperkt. wat er Weinig contact is zal ook te maken hebben met de organisatie van de AWN. Die sluit niet aan bij de provinciegrenzen.

ALV – Grebbeberg Erebegraafplaats
Foto: Fred van de Beemt.

Zuid-Holland kent wel een periodiek provinciaal overleg van alle AWN-afdelingen in die provincie en vertegenwoordigers van de provincie. Erfgoedhuis Zuid-Holland is daar de organisator van. Afdeling 23 heeft samen met twee heemkundekringen en de Stichting Brabantse Boerderijen een werkbezoek geregeld van de gedeputeerde voor erfgoed en diens medewerkers. Het werkbezoek was een rondleiding met toelichting langs bedreigde archeologische en cultuurhistorische locaties in het Dommeldal. Over het vervolg hierop wordt nu verder gesproken.

4.3 Belangenbehartiger en waakhond

AWN wil zo veel mogelijk samenwerken met gemeenten maar is zo nodig ook de waakhond. Dat doen we het liefst door tijdig aan de bel te trekken. In afdeling 23 kon tweemaal door tijdig de

gemeente te wijzen op archeologische belangen het gemeentelijke besluit worden bijgesteld en daarmee zienswijzen voorkomen.

Vier afdelingen hebben in 2015 zienswijzen ingediend bij zeven ruimtelijke plannen.
Afdeling 16 heeft, samen met opgravingsbedrijf VU-hbs, actie ondernomen om een selectiebesluit van de gemeente Wijchen, waarbij de opgravingssite Oostflank Wijchen drastisch verkleind zou worden, ongedaan te maken. Met als resultaat dat ook op het aanvankelijk vrijgegeven terrein eerst archeologisch onderzoek gedaan kan worden.

De werkgroep Schoonhoven (afd. 11) protesteerde samen met de Historische Vereniging tegen twee bouwplannen. Op de ene plek zit oud muurwerk van een bruggeschans, op de andere plek heeft een klooster gestaan en heeft het terrein in de Waardenkaart de hoogste waarde gekregen. In beide gevallen is volgens de werkgroep het vooronderzoek onzorgvuldig gedaan en is geen gebruik gemaakt van plaatselijke deskundigheid en historisch toegankelijke bronnen.
Een eerdere zienswijze in afdeling 19 om de gemeente Hellendoorn te bewegen toch proefsleufonderzoek te laten doen voorafgaande aan de aanleg van de rotonde in plaats van te volstaan met archeologische begeleiding tijdens de werkzaamheden had resultaat. Er is door SOB research een proefsleufonderzoek uitgevoerd, waarbij diverse leden van de afdeling meerdere dagen hebben geassisteerd. De uitkomst viel enigszins tegen maar besloten is om de rotonde verhoogd aan te leggen zodat de archeologische sporen bewaard blijven voor het nageslacht.
In afdeling 23 is viermaal een zienswijze ingediend. Ze betroffen alle vier de archeologische onderzoeksplicht in het buitengebied. Driemaal had de zienswijze (gedeeltelijk) succes. Eenmaal niet en was verder bezwaar niet haalbaar omdat al eerder niet tijdig op een bestemmingsplanwijziging was gereageerd.

Grondboring bij de Zwet (afd. 8)
Foto: Leen van Zuydgeest.

De werkgroep Schoonhoven (afd. 11) is bij de rechterbank in beroep gegaan tegen een door de gemeente Schoonhoven verleende vergunning voor het opmetselen van een deel van en 14e eeuwse waterpoort. Het plan deed geen recht aan de verschillende bouwfasen en zou het aanwezige fundament erg belasten. Tijdens een gesprek met de nieuwe wethouder bleek deze ontvankelijk voor de bezwaren. Na aanpassingen aan het plan heeft de werkgroep het beroep ingetrokken.

Afdeling 7 heeft samen met de Oudheidkundige Werkgemeenschap Delft een zienswijze ingediend bij de bouwplannen van een ondergrondse ruimte bij de Nieuwe Kerk in Delft. Dit vanwege een veel te beperkt archeologisch onderzoek naar het in en buiten de kerk gelegen grafveld. Toen de zienswijze geen resultaat opleverde is er door AWN en OWD beroep aangetekend bij de rechtbank. De daarbij gevraagde voorlopige voorziening is toegekend. Verder vervolg in 2016.

Opgraving UMC (afd. 15)
Foto: Jeanet Engelkes.

Belangenbehartiging is ook toezien op handhaving van de voorschriften in omgevingsvergunning en illegale grondverstoringen. Afdeling 1 constateerde en meldde illegale maisteelt. Afdeling 23 meldde tweemaal een illegale ontgronding. Het vervolg daarvan was moeizaam, eenmaal kon de ontgronding achteraf niet bewezen worden en eenmaal leidde het tot een langlopend juridisch spel over te treffen maatregelen. Afdeling 6 constateerde tweemaal dat bij sloop van huizen er geen volgens de vergunning verplicht archeologisch onderzoek had plaats gevonden. Dat is bij de betreffende gemeenten gemeld en in één geval leidde dat alsnog tot een opgraving.

Door afdeling 18 zijn bij het bouwrijp maken van een vrijgegeven gebied op diverse kavels van plan Grooterkamp on Lochem sinds 2011 tóch archeologische vondsten gedaan. De grote hoeveelheid scherven van aardewerken potten uit verschillende tijdsperioden, een vuurstenen bijl en mesje tonen aan het hier om een belangrijke archeologische vindplaats gaat met een grote tijdsdiepte. Door de regioarcheoloog is bekeken of voor de nog vrijkomende percelen alsnog een low cost archeologisch onderzoek mogelijk zou zijn. B&W van de gemeente Lochem is hierop met het voorstel gekomen om wel een budget beschikbaar te stellen voor nader archeologisch onderzoek, onder de voorwaarde van 50% cofinanciering. De gemeenteraad bleek het voorstel niet te steunen.

4.4 Bescherming en onderhoud monumenten

Vijf afdelingen ondernamen actie voor bescherming van archeologische vindplaatsen. Afdeling 1 nam contact op met de provinciaal archeoloog en gemeentelijk ambtenaar archeologie over de vernieling door bollenteelt van een Celtic Field bij Hijken. Door deze teelt wordt jaarlijks een laagje bodem verwijderd waardoor op den duur de ondergrond wordt aangetast. Afdeling 13 heeft waarschijnlijk een Frans Kampement getraceerd en zoekt daar nu verdere bescherming voor.

Pottenbakken in veldoven (afd. 8)
Foto: Peter Versluis.

Eind 2015 is door een van de leden van afdeling 16 een aantal mogelijke grafheuvels ontdekt in de omgeving van Nijmegen. Er is toestemming gevraagd aan de terreineigenaar om deze heuvels te mogen inmeten en booronderzoek te doen. In 2016 zal een en ander nader uitgewerkt worden. In afdeling 20 is in samenwerking met Staatsbosbeheer een project gestart voor verder onderzoek en bescherming van de Ommerschans.

De werkgroep Schijf (afd. 23) denkt twee werkplaatsen uit het Laat Paleolithicum gelokaliseerd te hebben en houdt deze onder de aandacht. Dat geldt ook voor mogelijke grafheuvels die 2014 zijn aangemeld. In 2015 is eenmaal een Neolithische kernkling gevonden in de directe omgeving van die heuvels.

Onderhoud van archeologische monumenten lijkt voor de AWN een nog onontgonnen terrein. Alleen de Werkgroep Uden (afd. 23) meldt meerdere malen te hebben aangegeven dat het urnenveld op Slabroek overwoekerd dreigt te worden door zaailingen van bomen. Ze hebben zelf pogingen ondernomen deze te verwijderen.

AWN aan het werk in Uden (afd.23)
Foto: Hanneke van Alphen..

4.5 Belangenbehartiging landelijk

Op landelijk niveau zijn we actief in het volgen van en reageren op wet- en regelgeving. Dit jaar stond de voorbereiding van de Erfgoedwet heel centraal. Het landelijk bestuur heeft gebruik gemaakt van inspraak bij de openbare internetconsultatie. Omdat voor ons belangrijke punten, zoals kaders en garanties voor het gemeentelijke archeologiebeleid bleven knellen, is zowel in de Tweede als Eerste Kamer voor die punten gelobbyd. Niet met direct succes, maar er is in beide Kamers wel over onze zorgen gesproken en die zijn nu in ieder geval publiekelijk benoemd. Succes hadden we wel bij onze actie voor betere regels voor metaaldetectie. Het aanvankelijk voorstel in de Algemene Maartregel van Bestuur wordt in de lijn met onze voorstellen aangepast. Een van de belangrijkste veranderingen in het archeologisch bestel wordt de verandering van een door de RCE verleende opgravingsvergunning naar een stelsel van certificering. We hebben als AWN actief meegepraat over de voorbereiding daarvan met daarbij aandacht voor zowel voldoende waarborgen voor de kwaliteit van archeologisch onderzoek als voor de positie van vrijwilligers.

Ook bij de voorbereiding van de Omgevingswet hebben we in de Tweede Kamer gelobbyd, nu over de eis van ‘aantoonbare archeologische verwachtingen’ in een bestemmingsplan (amendement Ronnes). We hebben met een, later ook door beroepsarcheologen ondersteunde actie, weten te voorkomen dat een verwachting ‘statistisch’ aantoonbaar zou moeten zijn.

5 Educatie van vrijwilligers

De AWN heeft voor al die activiteiten scholing nodig. Dat is voor een belangrijk deel scholing in de praktijk, leren door meedoen. Aanvullend daarop organiseren afdelingen en landelijke vereniging een breed scala aan educatieve activiteiten. Dit laatste hoofdstuk laat dat zien.

5.1 Lezingen en excursies

Twaalf afdelingen bieden lezingen voor hun eigen leden, in totaal 35 lezingen. Dat lijken er minder dan vorig jaar (toen 45) maar dat komt waarschijnlijk omdat meer afdelingen hun lezingen ook zijn gaan openstellen voor een groter publiek.
Twaalf afdelingen organiseerden een of meer excursies, te samen 24. Excursies zijn vrijwel altijd alleen voor eigen leden. Ze hebben ook een sociale functie en zijn alleen al daarom van belang.
De LWAOW organiseert jaarlijks een eigen Schervendag met lezingen en activiteiten voor het versterken van de onderlinge contacten.

Rob Oosting, voorzitter Stichting BOS, overhandigt Jan Venema de BOS Award (LWAOW)
Foto: Feiko Reimersma.

5.2 Basiscursus

Vorig jaar is landelijk een curriculum opgesteld voor een basiscursus. Het doel daarvan is dat alle leden die zelf actief zijn in het veld en/of assisteren bij bedrijven, eenzelfde niveau aan basiskennis hebben. Elke afdeling zou periodiek een basiscursus moeten aanbieden, dat kan ook samen met een aanpalende afdeling.
In 2015 is de basiscursus in 5 afdelingen gegeven (met een gecombineerde cursus voor de afdelingen 16 en 17). Aan de basiscursus hebben in totaal 74 vrijwilligers deelgenomen.

De LWAOW organiseert haar eigen opleiding voor onderwater archeologie, in samenwerking met de RCE. Op 10 en 11 april was er een theorieweekend van de basiscursus Maritieme Archeologie bij het RCE afdeling Maritiem in Lelystad. Elf cursisten werden onderwezen in diverse aspecten van de Onderwater Archeologie. Op 13 en 14 juni en 28 en 29 november werd het praktijkweekend gehouden in het IJsselmeer bij Bunschoten op het z.g " Botterkerkhof". Hier wordt in praktijk gebracht wat op het theorie examen op 11 en 12 april is geleerd. Na deze twee onderdelen van de opleiding worden de cursisten geacht een verslag te schrijven. Als dit wordt goedgekeurd wordt het NAS diploma uitgereikt.

5.3 Overige cursussen door afdelingen

Zes afdelingen organiseerden eigen cursussen. In totaal gaat het om negen cursussen met als inhoud:

- viermaal aardewerk, determineren en restaureren
- eenmaal vuursteen herkennen
- eenmaal veldwerktechnieken
- eenmaal handhaving
- eenmaal metaaldetectie
- eenmaal experimenteel pottenbakken

Het zijn cursussen van één of twee avonden. In afdeling 8 organiseert een kleine groep leden op werkavonden af en toe een activiteit waarbij men verschillende veldwerktechnieken onder de knie probeert te krijgen, zoals hoogte meten, meetlijnen uitzetten en veldtekeningen maken. Afdeling 8 is ook de afdeling die experimenteert met prehistorisch pottenbakken.
Afdeling 23 organiseerde een serie van 6 bijeenkomsten voor detectorzoekers over metaalvondsten en archeologie. Met als doel de archeologische kennis te vergroten en daarmee vooral hun bereidheid tot het melden van vondsten.

Het bouwen van de veldoven bij het pottenbakken (afd.8)
Foto: Ellen Groen

5.4 Deskundigheidsbevordering landelijk

De werkgroep Deskundigheidsbevordering biedt landelijke studiedagen voor het verwerven van de meer specialistische kennis. In 2015 waren dat drie studiedagen.

- Studiedag Bouwhistorie, Leiden 8 februari:
26 deelnemers trotseerden de elementen om, onder de inspirerende leiding van Edwin Orsel, kennis te maken met de Leidse "versterkte huizen" – en vervolgens met Leidens échte versterking, de Burcht.

- Studiedag Hantering van Archeologisch Materiaal, Eindhoven 28 maart
Hoewel door diverse oorzaken (waaronder een griepgolfje) de deelname gering was – slechts 15 deelnemers– was het voor degenen die er wél waren een geslaagde introductie in de omgang met diverse materiaalsoorten. Jan Peter Pals verzorgde een openingsworkshop, waarin de deelnemers werden geconfronteerd met zeefresidu, gevolgd door een lezing over botanisch materiaal. Theo de Jong, Laura Koehler en Jan Pelsdonk namen ~~ons~~ hen vervolgens mee in lezingen over resp. botten, hout en munten. In twee workshoprondes konden de deelnemers daarna hun inzichten verder verdiepen – naast de onderwerpen die al eerder waren ingeleid werd aandacht besteed aan aardewerk en glas, en werd een introductie in tekentechnieken gegeven.

- Studiedag Aardewerk, Bergen op Zoom 31 oktober:
Bergen op Zoom kent een continue traditie van aardewerkproductie van prehistorische tijden tot nu. Stadsarcheoloog Marco Vermunt verzorgde lezingen en een tweetal workshops daarover. Vervolgens konden de 31 deelnemers in diverse workshops dieper ingaan op het maken, gebruiken, herkennen, restaureren en tekenen van aardewerk. Voor wie daar nog energie voor had werd de dag besloten met een begeleide stadswandeling door de historische binnenstad van Bergen op Zoom.

Workshop Porselein en Delftsblauw tijdens NAD (afd. 8)
Foto: Ellen Groen.

5.5 Veldwerk-week Nederland

2015 was een goed jaar voor de AWN, in het bijzonder voor de 'graafweken'. Na jaren van stilte op dit gebied, mocht de AWN een educatieve veldwerkweek organiseren in Oosterdalfsen, notabene in het gebied waar zoveel fraais uit de Trechterbekerperiode was gevonden. De groep bestond uit 11 AWN-ers, met opgravingskennis variërend van ervaren tot beginner. We hadden de warmste week van het jaar uitgekozen om te gaan graven. Dit had zeker gevolgen voor de week: op tijd beginnen en vroeg in de middag, als de schaduw was verdwenen, stoppen. Op de warmste dag, tevens de laatste dag, waren we genoodzaakt ons heil elders te zoeken. De SWARS heeft ons hierin geweldig geholpen door onze assistentie te vragen bij een opgraving en begeleiding in en bij de Ommerschans (later in het jaar mochten wij als groep overigens nog eens terugkomen voor een vervolg). We sloten de laatste dag af met een barbecue op de camping. Ondanks de flexibele planning en het warme weer waardoor niet alles liep zoals een educatieve week hoorde te gaan, was het een mooie en bijzondere week.

5.6 Veldwerk-weken buitenland

Omdat veldwerkweken in Nederland zo moeilijk te realiseren zijn, wijken we uit naar het buitenland. Daar zijn meer mogelijkheden. In 2015 konden AWN-leden voor het opdoen van ervaringen op twee weken in Duisland terecht en een week in België.

- AWN-graafweek in Kückhoven, niet ver van Aken.

Daar was een opgraving noodzakelijk om een volgend perceel geschikt te maken voor het afgraven van grind. In de directe omgeving was al een Romeinse *villa rustica* vrij gelegd. Geheel

onverwacht kwam hier een buitengewoon zeldzame vondst tevoorschijn: het bodemdeel van een Romeinse waterputinstallatie. Deze mocht door de AWN-ers worden uitgegraven.

- De tweede graafweek was ook in Duitsland, namelijk in Visbek.
Hier was al eerder een grote opgraving geweest. Daarbij was een deel van een woonhuis uit de Middeleeuwen opgegraven. Een groot deel daarvan lag toentertijd echter buiten het opgravingsvlak. Juist door de komst van AWN-vrijwilligers zag de archeologische dienst aldaar de mogelijkheid om het laatste deel ook op te graven. En wat voor deel: er kwam een stenen kelder tevoorschijn, waarvan de zijkanten waren opgebouwd uit grote natuurstenen. In die kelder lagen nog een aantal complete potten in het zand begraven.

- De laatste graafweek werd gehouden in Zwevegem.
Negen AWN-leden reisden naar België om daar mee te helpen op een opgraving van BAAC-België. In de plaats Zwevegem, dichtbij Kortrijk, is een nieuw bedrijventerrein gepland. Dit terrein van 10 hectare wordt eerst geheel vlakdekkend opgegraven. Tijdens het vooronderzoek waren vele sporen aangetroffen uit de IJzertijd tot en met de twintigste eeuw. De groep AWN-vrijwilligers kon, verdeeld over de week, deelnemen aan verschillende activiteiten. Bijna alle dagen waren er twee vrijwilligers bezig met het zoeken met de metaaldetector. Een derde vrijwilliger mat in en bracht de vondsten in kaart. Er werden kogels, kartetskogels, knopen van uniformen en twee Belgische munten gevonden. Het meeste aantal uren werd besteed aan het schaven van sporen, couperen en het verzamelen van vondsten. De sporen bestonden uit kleine watergangen, houtskoolkuilen en grafkuilen, alle uit de Romeinse tijd. Op één plek werden drie grote randscherven van een roodbakkende wrijfschaal gevonden. Op twee van die scherven stonden bij de handgrepen stempels. Maar er werden ook een tiental nog complete graven uit de Romeinse tijd ontdekt. Heel bijzonder was, dat ieder van de negen vrijwilligers, samen met een archeoloog, een van de graven mee mocht uitgraven en documenteren. In twee graven werden urnen en bijgiften gevonden. De andere waren eenvoudig, zonder urn en een enkele met een bijgift.

Bijlage 1

De afdelingen:

1. Noord-Nederland
2. Archeologie Land en Water Noord-Holland Noord - ALWH-AWN
3. Zaanstreek/Waterland
4. Kennemerland (Haarlem en omstreken)
5. Amsterdam en omstreken
6. Rijnstreek
7. Den Haag en omstreken
8. Helinium (Waterweg Noord)
9. Noord-Holland Noord
10. Zeeland
11. Lek- en Merwestreek
12. Utrecht en omstreken
13. Naerdincklant – Archeologie tussen Eem en Vechtstreek
14. Vallei en Eemland (Amersfoort en omstreken)
15. West- en Midden-Betuwe en Bommelerwaard
16. Nijmegen en omstreken
17. Zuid-Veluwe en Oost-Gelderland

18 Zuid-Salland - IJsselstreek - Oost-Veluwezoom

19. Twente
20. IJsseldelta-Vechtstreek
21. Flevoland
22. West-Brabant. Deze afdeling is voorlopig aangehaakt aan afd. 10
23. Archeologische Vereniging Kempen en Peelland
24. Midden-Brabant: Deze afdeling is voorlopig aangehaakt aan afd. 23
31. Landelijke Werkgroep Archeologie Onder Water (LWAOW)

Alle websites van de afdelingen zijn te benaderen via www.awn-archeologie.nl

De Afdelingen

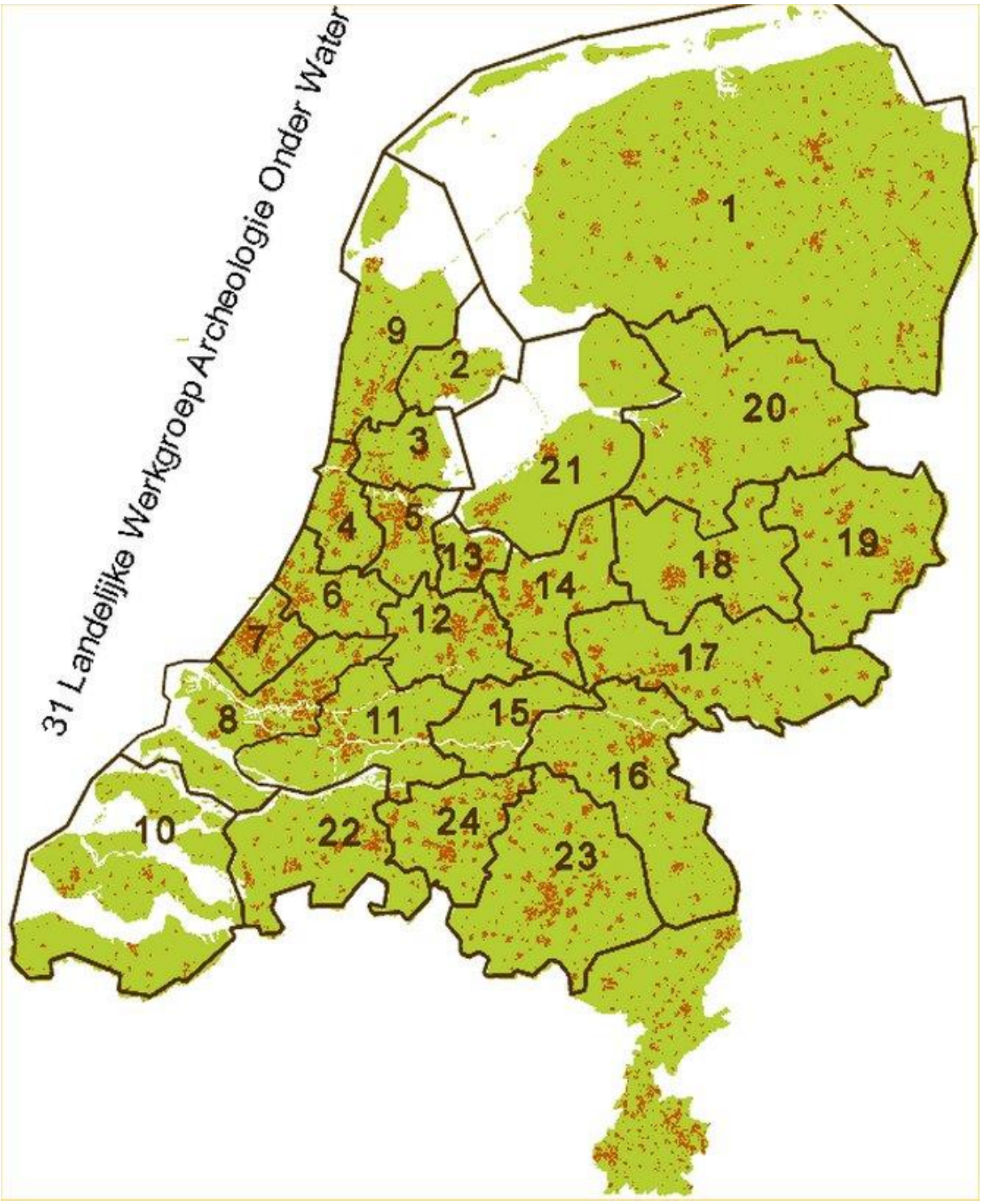

AWN grondboring Vlaardingen. Foto: Hilde van Wensveen

Archeologie als *passie* voor iedereen

Colofon

AWN – Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie

Landelijke administratie

Postbus 714

3170 AA Portugaal

secretaris@awn-archeologie.nl

www.awn-archeologie.nl

Tekst: Dr. A.H.J. (Tonnie) van de Rijdt- van de Ven, Voorzitter

Vormgeving: P.H.A. (Paul) Flos, WG PR&C

Fotoverantwoording indien niet vermeld: AWN

© AWN 2016